

**NIE
OCENIAJ
KSIĄŻKI PO OKŁADCE**

 ŻYWA BIBLIOTEKA POLSKA

PODREČZNIK

dla osób organizujących

ŻYWA BIBLIOTEKĘ

PODREČZNIK dla osób organizujących ŻYWA BIBLIOTEKĘ

ŻYWA BIBLIOTEKA POLSKA

PODREČZNIK

dla
osób
organizujących

ŻYWA BIBLIOTEKĘ

Podręcznik powstał w ramach projektu „Rozwój Żywych Bibliotek w Polsce – przeciwdziałamy dyskryminacji lokalnie”, który Stowarzyszenie Diversja realizowało w partnerstwie ze Stowarzyszeniem Lambda Warszawa w latach 2015-2016. Projekt był finansowany z Programu Obywatele dla Demokracji z Funduszy EOG.

Autorka: Dorota Mołodyńska-Küntzel, Żywa Biblioteka Polska / Stowarzyszenie Diversja
Skład i grafika: Bartosz Ślusarski

Zdjęcie na okładce: Dominika Klimczak

Zdjęcia: Izabela Kochańczyk, Dominika Klimczak, Dorota Küntzel, Norbert Bondziul, Natalia Żurowska, Centrum Dialogu im. Marka Edelmana, Šimon Horák.

© Żywa Biblioteka Polska / Stowarzyszenie Diversja

www.zywabibliotekapolska.pl

E-mail: kontakt@diversja.org

Wszelkie prawa zastrzeżone. Wykorzystanie zdjęć i tekstów wyłącznie za zgodą Żywa Biblioteka Polska.

Wrocław 2016

Podziękowania

Chcielibyśmy podziękować uczestnikom/czkom Forum Żywych Bibliotek, które odbyło się dniami 4-6 marca 2016 we Wrocławiu, za wkład merytoryczny w podręcznik. Byli nimi organizatorzy/ki Żywych Bibliotek z różnych miast w Polsce:

Agnieszka Batorek, Aleksandra Kępcowska, Anna Klechniowska, Anna Radoławska, Beata Płuciniczak-Motowidło, Beata Waniek, Danuta Wiśniewska, Diana Szary – Matuszkowiak, Eliza Gaust, Elżbieta Lipczuk, Hubert Wiciński, Izabella Adamczak, Jarosław Pluta, Joanna Przybyło, Jolanta Serbakowska, Justyna Tomaszewska, Karolina Stępień, Katarzyna Odrowska, Konrad Kwiecieński, Magdalena Kamińska, Magdalena Młynarczyk, Małgorzata Rokosz, Małgorzata Szamocka, Marcin Karwowski, Maria Stelmaszyk, Marta Kryś, Marta Listwan, Marta Witkowska, Michał Jurczyński, Radosław Bednarski, Sławomir Hordejuk, Sylwia Alicka, Szymon Gałkowski, Urszula Ziemska, Zofia Siwik.

Wsparcia merytorycznego udzielili również: Kamila Prociów [Żywa Biblioteka Polska/ Stowarzyszenie Diversja], Magdalena Konopka [Żywa Biblioteka Polska/ Stowarzyszenie Diversja], Anna Janus [Żywa Biblioteka Polska/ Stowarzyszenie Diversja], Marlena Johnson i Alan Ashbeck [Human Library Chicago], Juanita Swan [Human Library Greece] i Ronni Abergel - twórca metody Żywej Biblioteki [Human Library Organization].

Chcielibyśmy wyrazić wdzięczność wszystkim osobom, a zwłaszcza Żywym Książkom, czytelnikom/czkom, wolontariuszom/kom, bibliotekarzom/kom i organizatorom/kom, które przez dziesięć lat istnienia Żywej Biblioteki w Polsce nieustannie wspierały projekt. Bez Waszego oddania i ciężkiej pracy Żywa Biblioteka pozostałaby jedynie piękną ideą budowania zrozumienia między ludźmi. Dziękujemy Wam ten dialog odbywa się naprawdę.

 ŻYWA BIBLIOTEKA POLSKA

 HUMAN LIBRARY

Spis treści

4

Wstęp
Słownik pojęć

9

Historia i metodologia Żywej Biblioteki

Cel

Historia Żywej Biblioteki
Żywa Biblioteka na świecie
Prawa autorskie do metody
Nadużycia
Żywa Biblioteka w Polsce

19

Elementy Żywej Biblioteki

Formy Żywej Biblioteki
Czytelnicy/czki Żywej Biblioteki
Dobór, poszukiwania i przygotowanie Żywych Książek

45

Organizacja Żywej Biblioteki

Zespół, cele, wartości
Rejestracja Żywej Biblioteki
Opracowanie budżetu i pozyskanie środków
Promocja
Bezpieczeństwo
Żywa Biblioteka - wydarzenie
Ewaluacja

63

Podsumowanie

Rezultaty projektu
Standardy organizowania Żywej Biblioteki w Polsce

Wstęp

Podręcznik powstał z inicjatywy zespołu organizatorek/ów skupionych wokół sieci Żywa Biblioteka Polska ze Stowarzyszenia Diversja i stanowi zbiór naszych doświadczeń, refleksji, obserwacji i lekcji, jakie wynieśliśmy z naszych sukcesów i błędów przy realizacji Żywych Bibliotek we Wrocławiu, szkoleń dla osób organizujących Żywą Bibliotekę, a także doświadczeń i informacji, które otrzymaliśmy od organizatorów/ek z wielu miast w Polsce. Mamy nadzieję, że podręcznik ten będzie inspirował i wspierał osoby indywidualne, organizacje, instytucje i grupy nieformalne w organizacji własnych Żywych Bibliotek.

Żywa Biblioteka jest wspaniałą metodą na zintegrowanie lokalnej społeczności i na budowanie silniejszych więzi między ludźmi, opartych na zrozumieniu i poszanowaniu różnorodności. Każdy organizator/ka Żywej Biblioteki musi chcieć wzmacniać te wartości wśród mieszkańców swojej miejscowości. Powinien też bardzo wnikliwie zapoznać się z jej metodologią, która jest bardziej złożona, niż się wydaje. W najlepszym wypadku każdy nowy organizator/ka przechodzi szkolenie realizowane przez sieć Żywa Biblioteka Polska w imieniu Human Library Organization. Jeśli jednak aktualnie nie organizujemy szkoleń, oferujemy chętnym, nowym organizatorom/kom, konsultacje oraz wsparcie merytoryczne w przygotowaniu wydarzenia. Od jakości Żywych Bibliotek zależy realizacja celu, dlatego wiele wysiłku wkładamy w dobre przygotowanie nowych organizatorów/ek.

Czy jesteś gotowy/a na zostanie organizatorem/ką Żywej Biblioteki?

Żywa Biblioteka może okazać się jednym z największych i najwspanialszych projektów, które będziesz realizować. Jej dobre przeprowadzenie wymaga sporego wysiłku, czasu, ostrożnego planowania, przygotowania i dobrej ewaluacji. Czasami będzie Ci się wydawać, że tracisz nad tym kontrolę, tak wiele będzie zadań i nieprzewidzianych sytuacji. Jednak pozytywny wpływ tej metody na społeczność, w której zostanie zorganizowana Żywa Biblioteka, Żywe Książki, zespół i Ciebie samego/samą, daje ogromną satysfakcję, a dla niektórych organizatorów/ek jest doświadczeniem, które naprawdę zmieniło ich życie.

Organizatorzy/ki Żywej Biblioteki pochodzą z bardzo różnych środowisk. Dobre Żywe Biblioteki są organizowane zarówno przez osoby związane z dużymi instytucjami kultury, przez profesjonalistów/ki w zakresie edukacji o prawach człowieka, aktywistów/ki na rzecz społeczeństwa obywatelskiego, jak i bibliotekarzy/ki oraz wolontariuszy/ki. Nieważne czy jesteś osobą indywidualną, czy pracownikiem/czką organizacji pozarządowej, biblioteki, szkoły. Jeśli masz dużą motywację i chęć stworzenia przestrzeni, w której każdy – również Ty,

może obalić stereotypy, spróbuj zorganizować Żywą Bibliotekę. Żywa Biblioteka jest globalnym ruchem społecznym, co oznacza, że dołączając do nas, stajesz się częścią wspólnoty kilkuset organizatorów/ek Żywej Biblioteki na całym świecie i grupy kilkudziesięciu organizatorów/ek w Polsce. Jest to wspólnota ludzi, którzy podzielają te same wartości i którzy deklarują poszanowanie zasad, koncepcji i metodologii Żywej Biblioteki. Pozwala nam to na zachowanie integralności ruchu Żywej Biblioteki i na zwiększanie jej skuteczności.

Od obecnych i przyszłych organizatorów/ek oczekujemy zrozumienia i wspierania metodologii Żywej Biblioteki bez traktowania jej wybiórczo i bez nagięcia jej zasad, aby służyła potrzebom innych przedsięwzięć czy organizacji. Żywa Biblioteka jest nie tylko formą spotkania, ale też metodologią i bardzo subtelnym narzędziem zmiany społecznej, które ma promować różnorodność i przeciwdziałać konsekwencjom stereotypowego myślenia. Żywa Biblioteka ma określone wartości i cele, które są bezpośrednio związane z budowaniem akceptacji dla inności i różnorodności. Jeśli chcesz rozpocząć podróż z Żywą Biblioteką, musisz zrozumieć i zaakceptować te ramy.

Jeżeli jesteś gotowy/a na zostanie organizatorem/ką Żywej Biblioteki w swojej miejscowości, dużą pomocą okaże się wnikliwe przestudiowanie tego podręcznika. Następnie skontaktuj się z nami poprzez stronę www.zywabibliotekapolska.pl i zgłoś swoją Żywą Bibliotekę. Po rozpatrzeniu Twojej propozycji wydarzenia wyślemy Ci informację potwierdzającą warunki korzystania z identyfikacji wizualnej, metodologii i koncepcji Żywej Biblioteki. Użycie nazwy, metodologii i logo Żywa Biblioteka oraz Żywa Biblioteka Polska lub/i Human Library Organization bez zarejestrowania Żywej Biblioteki jest niedozwolone.

Słownik pojęć:

Żywa Książka - osoba reprezentująca grupę mniejszościową lub grupę narażoną na wykluczenie, dyskryminację, stereotypy i uprzedzenia w danej społeczności lokalnej.

księgozbiór - grupa Żywych Książek, które zapraszamy na naszą Żywą Bibliotekę.

tytuł - każda Żywa Książka ma nadawany tytuł, który określa grupę, jaką reprezentuje; tytuł jest powiązany ze stereotypem, z którym dana osoba się mierzy.

drugi egzemplarz - w sytuacji gdy wiemy, że dany tytuł będzie popularny, a więc wiele osób będzie chciało rozmawiać z daną Żywą Książką, należy zaprosić dwie lub więcej osób reprezentujących ten sam temat, aby uniknąć przeciążenia jednej Żywej Książki rozmowami z dużą liczbą czytelników/czek.

czytelnik/czka - uczestnik/czka Żywej Biblioteki; osoba, która przychodzi do Żywej Biblioteki i wypożycza Żywe Książki.

lada wypożyczeń - centralne miejsce Żywej Biblioteki, gdzie można dołączyć do projektu, przy którym spotkasz bibliotekarzy/ki, otrzymasz informacje o projekcie, zarejestrujesz się jako czytelnik/czka oraz zapoznasz się z katalogiem i wypożyczysz interesującą Cię Żywą Książkę.

wypożyczenie - rozmowa Żywej Książki z czytelnikiem/czką, trwająca zwykle ok. 30 min.

wolontariusz/ka - osoba zaangażowana w projekt, wspomagająca zespół. Rolą wolontariuszy/ek podczas trwania Żywej Biblioteki jest opieka nad Żywy-
mi Książkami i promocja wydarzenia.

bibliotekarz/ka - część z wolontariuszy/ek otrzymuje specjalne zadanie w Żywej Bibliotece i jest zaangażowana przy obsłudze lady wypożyczeń; do zadań bibliotekarzy/ek należy prowadzenie rejestracji uczestników/czek, obsługa oprogramowania Żywych Bibliotek i kontrolowanie czasu wypożyczeń.

słownik - tłumacz/ka, który jest dostępny podczas Żywej Biblioteki do tłumaczenia rozmów Żywej Książki z czytelnikami/czkami w przypadku Żywych Książek nie mówiących po polsku lub np. osoby niesłyszącej.

katalog - zawiera najważniejsze informacje dotyczące projektu: regulamin, zasady wypożyczeń oraz listę tytułów Żywych Książek, z którymi można poroz-

mawiać. Katalog zawiera również zbiór prologów Żywych Książek.

prolog - krótki wstęp o Żywej Książce, skierowany do czytelnika/czki, napisany przez nią samą, który ma zachęcić do wypożyczenia na rozmowę

regulamin - zbiór zasad korzystania z Żywej Biblioteki. Każda osoba rejestrująca się jako Czytelnik/czka musi te zasady zaakceptować, aby móc skorzystać z Żywej Biblioteki.

karta czytelnicza - odpowiednik karty, jaką otrzymujemy w tradycyjnej bibliotece. W Żywej Bibliotece karta służy do rejestracji czytelnika/czki. Na karcie bibliotekarz/ka zapisuje imię czytelnika/czki oraz tytuł Żywej Książki, którą czytelnik/czka wypożycza.

półka - miejsce/przestrzeń na terenie Żywej Biblioteki, najlepiej odosobniona, gdzie przebywają tylko Żywe Książki i wolontariusze/ki obsługujący wydarzenie. Żywe Książki mogą tam odpocząć i poczekać na kolejne rozmowy z czytelnikami/czkami.

Żywa Biblioteka wykorzystuje metaforę biblioteki i całe słownictwo związane z procesem wypożyczania do opisu projektu i sposobu jego funkcjonowania. O ile osoby zaangażowane w projekt bardzo pozytywnie odnoszą się do pomysłu nazywania ich Żywą Książką, ponieważ uważają, że książka jest czymś wartościowym i przynoszącym wiedzę, o tyle my jako organizatorzy/ki zawsze powinniśmy pamiętać, że stosując biblioteczną nomenklaturę mówimy o prawdziwych osobach. Unikajmy zbyt dużego stężenia słów, których znaczenie może być niezrozumiałe dla Żywych Książek lub osób z zewnątrz. To nie metafora biblioteki jest ważna, ale autentyczne osoby, które są w ten projekt zaangażowane.

Historia i metodologia Żywej Biblioteki

Żywa Biblioteka – obalamy stereotypy rozmowa po rozmowie

Żywa Biblioteka może być postrzegana w różny sposób. Dla jednych jest to prosta forma spotkania osób, które są ofiarami uprzedzeń i dyskryminacji, dla innych jest to jedna z wielu metod edukacyjnych o prawach człowieka. Dla nas, osób organizujących Żywe Biblioteki, jest sposobem budowania więzi między ludźmi i wzmacniania zaufania. Jest narzędziem podnoszenia świadomości, zwiększania empatii i akceptacji, a także sposobem na włączanie tych, którzy są stawiani poza nawias.

Polskie społeczeństwo staje się coraz bardziej różnorodne, a Żywa Biblioteka jest jedną ze strategii, która stanowi odpowiedź na te zmiany, umożliwiając osobom pochodzącym z różnych środowisk spotkanie na równych zasadach i dialog oparty na szacunku. Żywa Biblioteka jest innowacyjnym, skutecznym i tanim sposobem, aby wspierać małe i większe społeczności i ułatwiać adaptację do zmian zachodzących w tych miejscach. Poprzez rozmowę twarzą w twarz ludzie stają się sobie bliżsi, zmieniają się ich postawy, maleje poczucie strachu i uprzedzenia, wzrasta akceptacja i poczucie bezpieczeństwa. Żywa Biblioteka poprzez nawiązanie autentycznej relacji z drugim człowiekiem daje odwagę, by przeciwstawiać się uprzedzeniom, stygmatyzacji i dyskryminacji, również po wyjściu z Żywej Biblioteki.

Pomysł jest więc prosty i zakłada, że trudno będzie trwać przy swoich stereotypach i uprzedzeniach, kiedy zaangażujemy się w bezpośrednią rozmowę z kimś, kto im przeczy. Rozmowa z Żywą Książką pozwala na dotknięcie tych najważniejszych tematów od razu, i być może właśnie to czyni spotkania z Żywymi Książkami tak wyjątkowymi, głębokimi i poruszającymi.

Jak działa Żywa Biblioteka?

Żywa Biblioteka działa tak, jak zwykła biblioteka. Czytelnik/czka może przyjść w dniu, kiedy wydarzenie jest organizowane i wybrać interesującą go pozycję z katalogu, a następnie wypożyczyć ją na określony czas. Jednak w tej bibliotece książkami są prawdziwi ludzie, autentyczni/e reprezentanci/tki mniejszości i grup społecznych, które nie są w społeczeństwie akceptowane, które spotykają się z wykluczeniem i uprzedzeniami. Czytelnik/czka wypożyczając Żywą Książkę, wchodzi z nią w dialog. Dzięki takiej interakcji obie strony mają możliwość skonfrontowania swoich wyobrażeń z rzeczywistością i przekonać się osobiście, jak jest naprawdę.

Żywa Biblioteka jest wyjątkową okazją do poznania osób, których na co dzień nie spotykamy, albo do których nie mamy śmiałości podejść. Taka rozmowa trwa przeważnie 30 minut i jest bezpłatna. Czytelnik/czka może zadać Żywej

Książce pytania, których nie miałby/aby możliwości postawić w normalnych warunkach. Może poznać osobiste doświadczenia tej osoby oraz problemy, na jakie jest narażona. Każda z zaangażowanych osób może się czegoś nowego nauczyć, przełamać swoje uprzedzenia lub krytycznie na nie spojrzeć.

Cel

Celami Żywej Biblioteki są tworzenie przestrzeni dialogu i porozumienia oraz działanie na rzecz poszanowania praw człowieka. Ważnym aspektem jest również przekazywanie wiedzy i doświadczenia osób narażonych na dyskryminację, stereotypizację, uprzedzenia, wykluczenie. Udział w projekcie Żywych Książek, wolontariuszy/ek i czytelników/czek ma wpływać na kształtowanie postaw otwartości i akceptacji wobec różnorodności, ma zachęcać do zapoznawania się z prawami człowieka a także prowokować krytyczne myślenie.

W każdym społeczeństwie żyją osoby, których dotyka problem stereotypów czy stygmatyzacji i w każdym kraju, kulturze, będą to inne osoby. Dla powodzenia i skuteczności projektu ważne jest, aby wpisywał się on w lokalny kontekst, by reagował na aktualne problemy danego miejsca. Warto zwrócić uwagę, że inaczej będzie wyglądała lista tytułów Żywych Książek we Wrocławiu niż w Kijowie, Tokio i Chicago, a jeszcze inaczej w małej miejscowości czy w dużym mieście. Tym samym sposób zdefiniowana i realizacji celów szczegółowych może się różnić.

Historia Żywej Biblioteki

Żywa Biblioteka pochodzi z Danii i została wymyślona trochę przypadkiem. W 1993 roku młody człowiek z Kopenhagi został napadnięty, a atak na niego miał podłoże rasistowskie. W reakcji na to wydarzenie, jego przyjaciele założyli Stowarzyszenie „Stop Volden” – „Przeciwko przemocy”, aby rozpocząć działania wśród swoich rówieśników, które będą zapobiegać takim sytuacjom. Ich lokalne akcje, zwłaszcza w duńskich szkołach, były niezwykle udane i w krótkim czasie zyskali bardzo liczne grono sympatyków. W 2000 roku zostali poproszeni przez dyrektora Festiwalu Roskilde, jednego z największych festiwali w Europie, o przygotowanie kilku działań na Festiwal. Członkowie „Stop Volden” wpadli na pomysł organizacji rozmów z ludźmi obciążonymi stereotypami i zagrożonymi wykluczeniem społecznym. Formułę akcji oparli na konwencji biblioteki, bo to właśnie biblioteka wydawała im się najbardziej neutralną przestrzenią, do której ludzie przychodzą czerpać wiedzę na różne tematy. Osoby stygmatyzowane lub dyskryminowane nazwane zostały Żywymi Książkami, wypożyczali je czytelnicy/czki, a całe wydarzenie otrzymało nazwę Żywej Biblioteki. Żywa Biblioteka miała być dodatkiem do wszystkich innych warsztatów, które przygotowali przyjaciele ze „Stop Volden”: Tobias

Rosenberg Jørgensen, Sune Bang, Asma Mouna, Dany Abergel, Philip Lipski Einstein, Christoffer Erichsen i Ronni Abergel. Tymczasem *Mennskebiblioteke* zrobiła absolutną furorę na Festiwalu Roskilde i stała się początkiem globalnego ruchu na rzecz zmiany społecznej.

Pierwsza Żywa Biblioteka została więc zorganizowana na Festiwalu Roskilde w Danii. Wzięło w niej udział 75 Żywych Książek, m.in: Policjant, Polityk, Feministka, Grafficiarz, Kibic. Jej celem było postawienie wyzwania uczestniczącym w niej czytelnikom/czkom, aby zmierzyli się twarzą w twarz ze stereotypami i uprzedzeniami, które mają. Dosłownie. Takie spotkanie z człowiekiem, który pełnił rolę Żywej Książki miało inicjować dialog między, czasem bardzo różnymi od siebie, ludźmi i budować zrozumienie dla inności, redukując w ten sposób niechęć i nienawiść do tego, co obce.

Żywa Biblioteka jako metoda edukacji o prawach człowieka

Pierwsza Żywa Biblioteka odniosła ogromny sukces i szybko pojawiła się w innych krajach, najpierw na Węgrzech, w Portugalii i Norwegii. W 2003 roku, dzięki zainteresowaniu Rady Europy, Żywa Biblioteka została uznana za oficjalną metodę edukacji o prawach człowieka i jej popularność znacznie wzrosła, rozprzestrzeniając się na kolejne kilkanaście krajów. Uznanie Żywej Biblioteki za metodę edukacji o prawach człowieka wynikało z przekonania, że prawa człowieka, jeśli mają autentycznie być chronione, a nie pozostawać jedynie w sferze prawnych regulacji, muszą być przestrzegane przez wszystkich obywateli. Warunkiem do przestrzegania praw jest ich znajomość, a Żywa Biblioteka była tą metodą edukacyjną, która umożliwiała bezpośrednie poznanie przypadków ich łamania. Udział w Żywej Bibliotece miał stanowić impuls dla odbiorców/czyrń, aby dostrzegli swoją rolę w ochronie praw człowieka i reagowaniu na dyskryminację.

Żywa Biblioteka na świecie

Dzięki wsparciu instytucjonalnemu Rady Europy, idea projektu rozprzestrzeniła się po całej Europie, począwszy od Skandynawii po kraje Morza Śródziemnego, a potem zyskała zasięg globalny. Obecnie jest popularna również w Australii, USA, Kanadzie i Azji. Dziś, po 16 latach od jej powstania, jest obecna w siedemdziesięciu krajach na świecie.

Listę odbywających się Żywych Bibliotek na świecie można śledzić poprzez stronę www.humanlibrary.org, natomiast lista wydarzeń w Polsce znajduje się na stronie www.zywabibliotekapolska.pl.

Prawa autorskie do metody

Żywą Biblioteką na skalę globalną opiekuje się Human Library Organization, założona przez pomysłodawców metody. Jej celem jest promocja metody Żywej Biblioteki i jej przesłania – poszanowania drugiego człowieka i jego praw. Human Library Organization dba również o to, by metoda była stosowana zgodnie z celami, do których została powołana i aby Żywe Biblioteki miały wysoką jakość edukacyjną. Organizacja ta stanowi również punkt kontaktowy dla organizatorów/ek ze wszystkich krajów. W większości państw na świecie istnieją filie Human Library Organization, które koordynują i wspierają organizatorów/ki Żywej Biblioteki na terenie poszczególnych krajów. W Polsce jest to Żywa Biblioteka Polska koordynowana przez Stowarzyszenie Diversja. Żywa Biblioteka różni się od innych metod edukacyjnych i nie jest w pełni otwarta na modyfikacje. Zasady, których należy się trzymać, zostały opracowane jako “Standardy organizowania Żywej Biblioteki w Polsce” i można się z nimi zapoznać na stronie www.zywabibliotekapolska.pl oraz na końcu tego podręcznika.

Nadużycia metody

Przykłady najczęstszych nadużyć metody to Żywe Biblioteki tematyczne, z udziałem tylko jednej grupy np. kobiet, mniejszości religijnych, mniejszości seksualnych albo Żywe Biblioteki z uchodźcami, z osobami niepełnosprawnymi. Nadużyciem są również Żywe Biblioteki związane z określonym, jednym tematem: np. ochroną środowiska, chorobami, polityką, wolontariatem. Żywą Biblioteką nie są również spotkania w formie wykładów, gdzie przekaz jest jednostronny. Nazywanie podobnych wydarzeń Żywą Biblioteką jest niedopuszczalne, ponieważ organizowanie takich projektów podważa podstawowe cele i wartości Żywej Biblioteki. Zakaz organizowania Żywych Bibliotek tematycznych powstał również dlatego, że zaczęły pojawiać się Żywe Biblioteki, które z obawy przed podejmowaniem trudnych społecznie tematów, wykluczały z udziału niektóre Żywe Książki, tłumacząc swoją decyzję tym, że jest to tematyczna Żywa Biblioteka i ich doświadczenia nie wpisują się w daną koncepcję. Tematem Żywej Biblioteki jest jednak różnorodność i każdy, kto doświadcza konsekwencji stereotypów i uprzedzeń w danej społeczności, powinien mieć możliwość zostania Żywą Książką.

Żywa Biblioteka ma być narzędziem zmiany społecznej - jeśli używamy jej tematycznie, nie konfrontujemy czytelników/czek z tym, co jest dla nich trudne i spotkanie zamienia się w wymianę poglądów. W dobrze przygotowanej Żywej Bibliotece, nawet jeśli czytelnik/czka wybiera jedną Żywą Książkę, widzi inne tytuły na liście i dostrzega powiązania między nimi – to pokazuje przesłanie projektu. Żywa Biblioteka powinna być jak prawdziwa biblioteka – być

centrum informacji, gdzie ludzie sami decydują o tym, jaka wiedza jest dla nich ważna. Celowe przypadki łamania zasad organizowania Żywej Biblioteki są zgłaszane do Human Library Organization.

Żywa Biblioteka w Polsce

Żywa Biblioteka pojawiła się w Polsce wraz z kampanią Rady Europy „Każdy inny - wszyscy równi”, dzięki osobom, które były zaangażowane w tę kampanię. Pierwsza Żywa Biblioteka odbyła się w marcu 2007 r. w Warszawie, zorganizowana była jako jedno z wydarzeń w ramach „Globalnej Wioski – Święta Różnorodności” przez Sylwię Strebską ze Stowarzyszenia Lambda Warszawa. Ta Żywa Biblioteka zgromadziła 7 Żywych Książek i trwała 8 godzin.

Następna Żywa Biblioteka, która była pierwszym samodzielnym, dwudniowym wydarzeniem, odbyła się we Wrocławiu w czerwcu 2007 r. Była zorganizowana przez Dorotę Mołodyńską – Küntzel wraz z zespołem wolontariuszy/ek. Wrocławska Żywa Biblioteka zaprosiła 21 Żywych Książek, były to m.in.:

fot. Šimon Horák

Były Bezdomny, Były Bezrobotny, Była Narkomanka, Były Więzień, Egzaminator na prawo jazdy, Feministka, Gej, Ksiądz, Lesbijka, Muzułmanka, Niemiec i Niemka, Osoba Niepełnosprawna, Rom, Strażnik Miejski, Trzeźwiejący Alkoholik, Żyd i Żydówka, Zakonnica. Wydarzenie odniosło ogromny sukces i rozpoczęło historię rozwoju Żywej Biblioteki w Polsce.

Przez pierwsze lata obecności Żywej Biblioteki najważniejszymi ośrodkami jej rozwoju były Warszawa i Wrocław. W roku 2008 Stowarzyszenie Lambda Warszawa zrealizowało projekt „Żywa Biblioteka - Porozmawiajmy o Różnorodności”. W jego ramach zostały przeprowadzone Żywe Biblioteki w Opolu i Rzeszowie oraz warsztaty antydyskryminacyjne dla organizatorów/ek Żywych Bibliotek. W ramach projektu wydano „Podręcznik Dobrych Praktyk” oraz stworzono stronę internetową, która przez kilka lat zbierała informacje o Żywych Bibliotekach w Polsce.

Wiele organizacji z różnych stron Polski zainteresowało się metodą Żywej Biblioteki i zorganizowało własne akcje m.in. w Krakowie, Bydgoszczy, Rudzie Śląskiej, Toruniu, Białymstoku.

W kwietniu 2010 roku odbyło się we Wrocławiu pierwsze ogólnopolskie szkolenie dla organizatorów/ek Żywych Bibliotek, dzięki wsparciu Europejskiej Fundacji Młodzieży przy Radzie Europy. Szkolenie prowadziły: Magdalena Kopopka, Dorota Mołodyńska-Küntzel, Kamila Prociów i Anna Janus jako niezależne trenerki. Rezultatem szkolenia, a także rosnącej popularności metody, było powstanie kolejnych Żywych Bibliotek – w Koszalinie, Zabrze, Słupsku, Jeleniej Górze, Lublinie, Olsztynie, Poznaniu, Włocławku, Radomiu, Zielonej Górze.

Powstanie sieci Żywa Biblioteka Polska

W 2012 r. osoby koordynujące Żywą Bibliotekę Wrocław założyły Stowarzyszenie Diversja, a podczas międzynarodowej konferencji „Human Library as movement for social change” w marcu 2014 roku Diversja została punktem kontaktowym Human Library Organization w Polsce.

Momentem przełomowym dla Żywej Biblioteki w Polsce okazał się czerwiec 2014 roku. Stowarzyszenie Diversja, zrealizowało wtedy we Wrocławiu seminarium „Budowanie sieci Żywych Bibliotek w Polsce”. Spotkanie to, w którym wzięło udział 20 organizatorów/ek Żywej Biblioteki z różnych miast w Polsce, służyło wymianie doświadczeń oraz dyskusji nad dylematami związanymi z metodą. Gościem specjalnym seminarium był Ronni Abergel z Human Library Organization. Wspólnie z nim zostały wypracowane standardy i zasady organizowania Żywej Biblioteki w Polsce, według których wszystkie Żywe Biblioteki w Polsce powinny być organizowane. Seminarium służyło również

stworzeniu sieci Żywa Biblioteka Polska, która skupia organizacje pracujące metodą Żywej Biblioteki, i której celem jest wspieranie obecnych i nowych organizatorów/ek na różnych płaszczyznach. Sieć ma charakter otwarty i każdy organizator/ka Żywej Biblioteki w Polsce może do niej dołączyć poprzez stronę www.zywabibliotekapolska.pl.

Standardy zostały wprowadzone, aby zapobiegać nadużyciom metody i organizowaniu wydarzeń, które odbiegają od celów Żywej Biblioteki, które nie mają antydyskryminacyjnego charakteru i zawężają metodę Żywej Biblioteki do wybranych tematów, wykluczając udział niektórych Żywych Książek.

Projekt „Rozwój Żywych Bibliotek w Polsce – przeciwdziałamy dyskryminacji lokalnie”

Od kwietnia 2015 roku do kwietnia 2016, Stowarzyszenie Diversja, wraz z partnerem – Stowarzyszeniem Lambda Warszawa, realizowało projekt „Rozwój Żywych Bibliotek w Polsce – przeciwdziałamy dyskryminacji lokalnie”. Projekt przeprowadzono w ramach Programu Obywatele dla Demokracji, finansowanego z Funduszy EOG.

W ramach projektu zostały przeprowadzone następujące działania:

- szkolenia dla 80 nowych organizatorów/ek Żywej Biblioteki i powstanie 40 nowych Żywych Bibliotek w Polsce z inicjatywy przeszkolonych osób
- opracowanie strony internetowej www.zywabibliotekapolska.pl dla sieci Żywa Biblioteka Polska, która zbiera informacje o Żywych Bibliotekach w Polsce, informuje o nadchodzących wydarzeniach oraz udostępnia materiały wspierające [plakaty, formularze ewaluacyjne, oprogramowanie do obsługi Żywej Biblioteki, karty czytelnicze etc.]
- mentoring dla osób, które uczestniczyły w szkoleniach, aby wspierać organizację Żywych Bibliotek w ich miejscowościach
- opracowanie materiałów wspierających, oprogramowania do obsługi Żywej Biblioteki i identyfikacji wizualnej Żywej Biblioteki w Polsce, z której bezpłatnie może korzystać każdy/a organizator/ka zarejestrowany w sieci
- organizacja Forum Żywych Bibliotek dla 80 uczestników/czek szkoleń i nowych organizatorów/ek, z udziałem Ronniego Abergela z Human Library Organization oraz Marleny Johnson z Human Library Chicago i Juanity Swan z Human Library Greece.

Sieć Żywych Bibliotek zrzesza obecnie około 60 podmiotów, które organizują wydarzenia zgodnie z przyjętymi standardami i działają w ramach sieci Żywa Biblioteka Polska. Żywe Biblioteki odbywają się zarówno w dużych miastach takich jak Wrocław, Łódź, Kraków, Katowice, Warszawa, Poznań, Toruń, Bydgoszcz, Gdańsk, Opole, Kielce, Koszalin, Radom, Chełm, Gliwice, jak i w niewielkich miejscowościach. W ramach projektu „Rozwój Żywych Bibliotek w Polsce – przeciwdziałamy dyskryminacji lokalnie” Żywe Biblioteki odbyły się w takich miastach jak: Bydgoszcz, Cieszyn, Częstochowa, Człuchów, Drezdenko, Gliwice, Głogów, Gorzów Wlkp [dwa razy], Góra, Jelenia Góra, Katowice, Kielce, Konin, Kraków, Leszno, Lwówek Śląski, Milicz, Mościsko, Nowogródek Pomorski, Oleśnica, Olkusz, Opole, Piaseczno, Płock, Poznań, Prusice, Przyłek, Sawin, Sokolniki, Starogard Gdański, Strzelin, Szamotuły, Świdnica, Tczew, Wałbrzych, Warszawa [dwa razy], Zalesie Górne, Żmigród, Żywiec.

Polska jest jedynym krajem na świecie, w którym tak prężnie działa zorganizowana sieć organizatorów/ek Żywych Bibliotek.

Elementy Żywej Biblioteki

Formy Żywej Biblioteki

Żywe Biblioteki w Polsce są organizowane przez bardzo różnych organizatorów/ki [instytucje publiczne, NGO, grupy nieformalne, osoby fizyczne], a same akcje odbywają się w wielu różnorodnych miejscach: bibliotekach, domach kultury, muzeach, kawiarniach, szkołach, innych instytucjach, a nawet w firmach i są organizowane zarówno jako akcje towarzyszące większym imprezom, jak i samodzielne przedsięwzięcia.

Żywą Bibliotekę można organizować prawie wszędzie - liczy się pomysłość, umiejętny wybór oraz zaadaptowanie przestrzeni do potrzeb naszej grupy docelowej. Musimy przemyśleć, czy wybrane miejsce jest łatwo dostępne dla osób, które mają wziąć udział w wydarzeniu, i jednocześnie czy zapewnia komfort rozmowy i bezpieczeństwo naszym Żywym Książkom. Najbardziej popularne są biblioteki, domy kultury i kawiarnie, ale Żywa Biblioteka jest również organizowana podczas festiwali, targów książki, w parkach czy w szkołach. W Danii i Holandii kilka lat temu był realizowany projekt mobilnej Żywej Biblioteki – był to autobus, którym Żywe Książki podróżowały do mniejszych miejscowości. W Czechach powstała nawet Żywa Biblioteka on-line, gdzie zainteresowani czytelnicy/czki po zalogowaniu się na stronie mogli zadawać Żywym Książkom pytania poprzez maile lub w formie chatu, korespondując z nimi na żywo. W Polsce planowana jest pierwsza Żywa Biblioteka w centrum handlowym. Wybór miejsca zależy więc od nas, jednak musimy pamiętać, że w każdym z tych miejsc Żywa Biblioteka wygląda trochę inaczej.

Żywa Biblioteka ze względu na dostępność dla odbiorców/czyń ma formę otwartą lub zamkniętą.

Żywa Biblioteka otwarta

Przykłady: plac miejski, mobilna Żywa Biblioteka, biblioteka, dom kultury, muzeum.

Taka forma Żywej Biblioteki jest dostępna dla wszystkich, a grupa czytelników/czek ani ich liczba, nie jest ograniczona. Wziąć w niej udział może każdy, kto w wyznaczonych godzinach otwarcia odwiedzi Żywą Bibliotekę z zamiarem rozmowy z Żywą Książką. Czytelnik/czka powinien być osobą pełnoletnią. Udział osób niepełnoletnich jest możliwy w towarzystwie lub po udzieleniu zgody przez rodzica/opiekuna. Każda Żywa Biblioteka powinna odbywać się w miejscu zapewniającym równy dostęp do wydarzenia, w szczególności dla osób z niepełnosprawnością. Warto pomyśleć również o osobach, które na Żywą Bibliotekę przyjdą z małymi dziećmi – niektóre Żywe Biblioteki zapewniają wtedy opiekę wolontariuszy/ek, którzy bawią się z dziećmi w specjal-

nie przygotowanym kąciku zabaw, aby rodzice/opiekunowie mogli spokojnie porozmawiać z Żywym Książkami.

Żywa Biblioteka zamknięta [dedykowana]

Przykłady: szkoła, urząd, firma

Może się zdarzyć, że zostaniemy poproszeni o przygotowanie Żywej Biblioteki dla zamkniętej grupy, aby odpowiedzieć na jej potrzeby w zakresie edukacji o prawach człowieka czy edukacji międzykulturowej. Dedykowana Żywa Biblioteka skierowana jest do konkretnej grupy odbiorców/czyń np. nauczyciele/ki, uczniowie/ennice, policjanci/cki, sportowcy, strażnicy/czki miejscy, pracownicy/czki korporacji, urzędnicy/czki itp. Cel i zasady Żywej Biblioteki dedykowanej są takie same jak w przypadku formuły otwartej. Plusem formy zamkniętej jest to, że nie musimy martwić się o frekwencję [obecność czytelników/czek

fot. Dorota Küntzel

jest mniej lub bardziej zagwarantowana]. Grupę zamkniętą można również wcześniej przygotować do udziału poprzez zaangażowanie jej np. w warsztaty antydyskryminacyjne. Wcześniejsze zdefiniowanie i poznanie grupy umożliwia

nam również przeprowadzenie dokładnej analizy potrzeb – możemy dobrać tytuły Żywych Książek do życzeń grupy. Istnieją jednak zagrożenia wynikające z wyboru zamkniętej formy - jeśli udział w Żywej Bibliotece nie będzie dobrowolny, ale narzucony przez przełożonego/ną, wśród uczestników/czek może pojawić się opór. Grupy zawodowe, dla których organizujemy Żywą Bibliotekę mogą odnieść wrażenie, że są oskarżani o to, że dyskryminują. Dlatego kluczowe jest tutaj wyjaśnienie ich roli jako autorytetów i osób często mających zawodowy kontakt z grupami osób reprezentowanych przez Żywe Książki. Podobnie pracownicy/czki międzynarodowych korporacji czy urzędnicy/czki mogą uważać, że doświadczenie Żywej Bibliotece nie jest im potrzebne, ponieważ codziennie spotykają się z obcokrajowcami i przedstawicielami różnych kultur. Należy wtedy wyjaśnić, że charakter rozmowy z Żywą Książką wychodzi daleko poza specyfikę rozmów, które przeprowadzają w pracy, a dotyka kwestii bardziej osobistych.

Ważne jest również pełne włączenie partnerów w realizację wydarzenia – wrocławskie doświadczenie zorganizowania Żywej Bibliotece dla pracowników/czek korporacji pokazuje, że pomimo, iż to firma wyszła z inicjatywą jej zorganizowania, a pracownicy/czki wstępnie zadeklarowali/ły chęć udziału, frekwencja na wydarzeniu była dość niska [w porównaniu do wydarzeń otwartych]. Żywa Biblioteka była zorganizowana w godzinach, które bardzo utrudniały pracownikom/czkom udział w projekcie, a jednocześnie firma nie wyraziła zgody, by pracownicy/czki mogli tego dnia w godzinach pracy wziąć udział w Żywej Bibliotece. Warto wypracować takie warunki współpracy z partnerami, żeby Żywa Biblioteka w danym miejscu miała szansę zrealizować swój cel. Należy również zachować ostrożność w sytuacji, kiedy międzynarodowa firma proponuje, aby Żywymi Książkami zostali ich pracownicy/czki, często w ramach wolontariatu pracowniczego. Ryzyko przykrych konsekwencji ujawnienia swojej tożsamości wśród współpracowników/czek jest zbyt duże. Do roli Żywej Książki lepiej zaprosić kogoś z zewnątrz, a pracowników/czki zaangażować w roli bibliotekarzy/ek.

Ciekawą formą zamkniętej Żywej Bibliotece, mającej wydźwięk kampanii społecznej skierowanej do kibiców piłki nożnej, była Żywa Biblioteka zorganizowana dla piłkarzy WKS Śląsk Wrocław, która odbyła się w marcu 2015 r. pod hasłem “Strzelam gola stereotypom!”. Celem projektu było zaangażowanie autorytetów młodych kibiców - piłkarzy tego klubu, do rozmów z Żywymi Książkami oraz pokazanie, że wspierają oni różnorodność w mieście i szanują wszystkich jego mieszkańców. Organizując wydarzenie o takim charakterze bardzo ważne jest nagłośnienie akcji przez media oraz atrakcyjna oprawa wizualna tak, aby informacja o udziale znanych osób, jakimi są piłkarze, trafiła do najszerszej grupy ich fanów. Projekt wpłynął bardzo pozytywnie na samych zawodników - byli pod dużym wrażeniem rozmów z Żywymi Książkami.

Jeśli jesteś początkującym organizatorem/ką Żywej Bibliotece sugerujemy zorganizowanie Żywej Bibliotece o charakterze otwartym, ponieważ organizacja Żywej Bibliotece adresowanej do określonej grupy odbiorców/czyń wymaga dobrej znajomości Żywych Książek i ich możliwości, a także doskonałej organizacji wypożyczeń, które zazwyczaj odbywają się w grupach.

Formę Żywej Bibliotece można także podzielić na:

Żywa Biblioteka samodzielna: kiedy Żywa Biblioteka stanowi autonomiczne, niezależne wydarzenie, wokół którego można zbudować imprezy towarzyszące [warsztaty antydyskryminacyjne, pokazy filmów, wykłady, seminaria].

Żywa Biblioteka niesamodzielna: kiedy Żywa Biblioteka jest organizowana jako jedno z wydarzeń towarzyszących większym imprezom, np. podczas festiwalu, festynu, konferencji itp.

Pokrótkie przedstawimy teraz najważniejsze aspekty, które trzeba wziąć pod uwagę organizując Żywą Bibliotekę w różnych przestrzeniach:

Biblioteka

Biblioteka wydaje się być najbardziej naturalną przestrzenią do przeprowadzenia Żywej Bibliotece, musimy się jednak zastanowić, kto zazwyczaj odwiedza taką przestrzeń i czy są to nasi odbiorcy/czynie. Jeśli nie jest to nasza grupa docelowa to pamiętajmy o dostosowaniu odpowiedniej promocji, która przyciągnie chętnych na nasze wydarzenie. Z drugiej strony, jeśli zdecydujemy się przeprowadzić wydarzenie w bibliotece, możemy rozpocząć promocję dużo wcześniej niż w innych miejscach. Praktykuje się np. wkładanie przez bibliotekarzy/ki ulotek o Żywej Bibliotece w formie zakładki do tradycyjnych książek albo przygotowanie niespodzianek-gadżetów związanych z projektem pomiędzy książkami i na regałach.

Korzyści: wydarzenie może się odbyć niezależnie od pogody, mamy dostęp do podstawowych sprzętów typu komputer, drukarka a także pomieszczeń i ich wyposażenia w trakcie wydarzenia. Istotne jest też wsparcie logistyczne, administracyjne, pomoc przy promocji [kanałami dostępnymi dla tych konkret-

Zagrożenia: niezrozumienie pomysłu i nacisk na zmianę formuły [np. aby rozmowa z Żywymi Książkami miała charakter wykładu lub spotkania autorskiego], niechęć ze strony pracowników/czek do angażowania się w czasochłonny projekt oraz konieczność dopasowania się do kalendarza imprez danej instytucji [dostępny wolny termin może nie być korzystny dla naszej grupy docelowej]. Wydarzenie może być kojarzone z danym miejscem

nych instytucji np. strona internetowa, partnerzy instytucji]. Czasami instytucje mają niewielki budżet do dyspozycji np. na wydruk plakatów. Ważna jest dostępność do obiektu, autorytet i zaufanie do instytucji oraz wsparcie ze strony pracowników/czek instytucji w roli wolontariuszy/ek. Dobrze przeprowadzona Żywa Biblioteka może być wspaniałym narzędziem przyciągającym na inne wydarzenia, które są organizowane w danym miejscu.

Szkoła

Szkoła jest świetnym miejscem do zorganizowania Żywej Biblioteki, jednak aby wydarzenie powiodło się, wymaga pewnych modyfikacji.

Korzyści: autorytet i zaufanie do instytucji; powiązanie Żywej Biblioteki z jej walorem edukacyjnym; ułatwiony dostęp do grupy docelowej; stosunkowo niewielki wysiłek związany z promowaniem wydarzenia i małe koszty promocji; udział odbiorców/czyń jest zapewniony odgórnie i unikamy problemów z frekwencją; dostęp do sal i potrzebnych sprzętów.

Zagrożenia: konieczność przeprowadzenia Żywej Biblioteki w mniejszych grupach [nie uda się przeprowadzić rozmów jeden na jeden i ma to wpływ na swobodę zadawania pytań przez czytelników/czeki]; obowiązkowy udział uczniów/ennic w wydarzeniu, zaprzecza zasadzie dobrowolności udziału; ograniczona dostępność dla osób chętnych z zewnątrz; próby nacisku, aby wykluczyć niektóre Żywe Książki z katalogu [np. dyrektor/ka zgadza się na Żywą Bibliotekę, ale bez udziału mniejszości seksualnych lub religijnych].

Organizowanie Żywej Biblioteki w instytucjach oświatowych wymaga wcześniejszego przygotowania uczestników/czek do udziału w Żywej Bibliotece. Przygotowanie może mieć formę warsztatów antydyskryminacyjnych dla uczniów/ennic i nauczycieli/ek w tygodniu poprzedzającym udział w Żywej Bibliotece. Żywa Biblioteka w szkole może być organizowana w różny spo-

ób, np. jako całodniowe wydarzenie skierowane do wszystkich uczniów/ennic [udział biorą tylko chętne osoby] lub jako krótka akcja w ramach godziny wychowawczej dla wybranej klasy. Możliwą formą Żywej Biblioteki w szkole jest również przeprowadzenie cyklicznych Żywych Bibliotek - raz na miesiąc lub kwartał. Takie wydarzenie może wtedy angażować różne klasy i/lub różne Żywe Książki.

W każdym wypadku warto przedyskutować z dyrekcją dobrowolny charakter udziału uczniów/ennic i kwestię zgody rodziców/opiekunów na udział w wydarzeniu.

Przeźren publiczna

Ta forma Żywej Biblioteki wydaje się być atrakcyjna, ponieważ umożliwia dostęp do szerokiego grona odbiorców/czyń, którzy mają szansę spontanicznie zdecydować się na udział w projekcie. Ważną rolą w tym wypadku będą pełnić wolontariusze/ki, którzy będą rozmawiać z przechodniami i zachęcać w przyjazny i taktowny sposób do udziału w projekcie. Zanim jednak zdecydujemy się na tę formę, rozważmy wszystkie za i przeciw.

Korzyści: dostępność miejsca; duża liczba spontanicznych czytelników/czek [można zainteresować osoby, do których nie jesteśmy w stanie dotrzeć tradycyjnymi kanałami]; Żywa Biblioteka ma charakter kampanii – jej obecność w przestrzeni publicznej pokazuje, że Żywe Książki to również obywatele/lki tego samego miasta, którzy domagają się przestrzegania swoich praw tak jak inni mieszkańcy/nki; budowanie marki wydarzenia i docieranie do szerokiej i różnorodnej rzeszy odbiorców/czyń z informacją o projekcie.

Zagrożenia: warunki pogodowe [trzeba zabezpieczyć zadaszenie – namiot]; ważna jest również współpraca z lokalem w pobliżu, gdzie Żywe Książki i wolontariusze/ki będą mogli skorzystać z toalety; wynajem np. namiotu, stolików i krzeseł wiąże się z kosztami; trudno zapewnić anonimowość i bezpieczeństwo Żywym Książkom [należy odpowiednio oznakować i wydzielić przestrzeń a także powiadomić policję lub straż miejską o odbywającym się wydarzeniu]; brak intymności podczas rozmów, ponieważ zazwyczaj przestrzeń jest mała a stoliki blisko siebie; trudni odbiorcy [na Żywych Bibliotekach w otwartych przestrzeniach mogą zdarzyć się osoby pod wpływem alkoholu albo potrzebujące pomocy psychologicznej, które potraktują Żywą Bibliotekę jako możliwość “wygadania się”; mogą zdarzyć się również osoby, protestujące przeciw odbywaniu się projektu - ich bezpośrednia obecność może wprowadzić chaos i wystraszyć Żywe Książki]; utrud-

niona logistyka [warto zrobić dokładną listę rzeczy, które mogą być potrzebne - brak zszywacza może się okazać wielkim problemem], dostęp do prądu [np. aby można było skorzystać z oprogramowania do obsługi Żywej Biblioteki].

Lokal prywatny - kawiarnia, galeria, klub

Osoby, które organizują Żywą Bibliotekę po raz pierwszy często wybierają formę Żywej Biblioteki w lokalu prywatnym, którego właściciele/ki są przychylni projektowi. Często jest to również wyjście awaryjne, jeśli na ugoszczenie Żywej Biblioteki nie zgadza się instytucja publiczna.

Korzyści: duża dostępność dla odbiorców/czyń; swobodna atmosfera; przychylność właścicieli/ek przestrzeni i ich wsparcie; dostęp do podstawowych sprzętów; stosunko-

Zagrożenia: ograniczenie przestrzeni [zazwyczaj musimy zawęzić nasz Księgozbiór do udziału tylko kilku Żywych Książek, a to może wpłynąć na zmniejszenie ich różnorodności]; uczestnicy/czki mogą odnieść mylne wrażenie, czym jest Żywa

fot. Natalia Żurowska

wo niewielkie wydatki na promocję.

Biblioteka – może się ona kojarzyć bardziej ze swobodną rozmową z ciekawym człowiekiem, niż z projektem edukacyjnym; mogą pojawić się ograniczenia ze względów ekonomicznych [uczestnicy/czki mogą czuć się zobowiązani do kupienia kawy/herbaty a Żywa Biblioteka powinna być bezpłatna]; właściciel/ka może obawiać się utraty klientów, którzy wchodząc do kawiarni nie będą pewni, czy jest to wydarzenie otwarte; w przypadku protestów lub złej reakcji mediów właściciel/ka może obawiać się o swój wizerunek.

Festiwal

Publiczność festiwalowa to z reguły osoby otwarte na nowe doświadczenia i dlatego możemy spodziewać się, że nasi odbiorcy/czynie będą dość przychylnie nastawieni do rozmów z Żywymi Książkami, choć nie oznacza to, że są to osoby nie kierujące się stereotypami.

Miejmy również świadomość, że festiwale mają charakter komercyjny, dlatego warto negocjować warunki zorganizowania Żywej Biblioteki w takim miejscu - organizatorzy/ki imprezy powinni mieć swój wkład w pokrycie kosztów organizacji i wesprzeć nas poprzez np. darmowe bilety wstępu dla Żywych Książek i wolontariuszy/ek, transport materiałów na miejsce Żywej Biblioteki, zapewnienie transportu i miejsca parkingowego [zwłaszcza dla osób z niepełnosprawnością], przeznaczenie odpowiedniej przestrzeni do rozmów, wyposażenie Żywej Biblioteki w namioty, stoliki i krzesła, informację o Żywej Bibliotece na materiałach promocyjnych festiwalu oraz pokrycie innych kosztów związanych z Żywą Biblioteką.

Korzyści: niskie koszty promocji wydarzenia, dostęp do odbiorców/czyń, którzy w innych okolicznościach nie przyszłoby na Żywą Bibliotekę, duży zasięg i skala wydarzenia.

Zagrożenia: konieczność zapewnienia zadaszenia w przypadku upału/deszczu; organizatorzy/ki festiwalu mogą chcieć narzucić nam swoje warunki – od wpływu na dobór Żywych Książek, po sposób i zasięg promocji; słaba widoczność marki Żywej Biblioteki; utrudniona logistyka [wszystko musimy wydrukować przed wydarzeniem]; nietrzeźwi odbiorcy [musimy stworzyć odpowiedni regulamin i za-

sady postępowania w przypadku takich osób, a także przeszkolić obsługę Żywej Biblioteki]. Musimy zebrać dobrze współpracujący ze sobą zespół, a także upewnić się co do motywacji Żywych Książek i wolontariuszy/ek. Każdy musi zaakceptować, że głównym celem pobytu na festiwalu jest udział w Żywej Bibliotece, a nie w koncertach. Jeśli festiwal jest kilkudniowy – musimy zorganizować nocleg, transport i wyżywienie dla Żywych Książek i wolontariuszy/ek, pomyśleć o potrzebach osób z niepełnosprawnościami. Warto również ułożyć grafik dostępności Żywych Książek i bibliotekarzy/ek, aby każdy miał możliwość odpoczynku. Musimy także zapewnić odpowiednią ilość egzemplarzy [liczbę osób] danego tytułu Żywej Książki, gdyż zainteresowanie odbiorców/czyń może przekroczyć nasze oczekiwania.

Mobilna Żywa Biblioteka

Mobilna Żywa Biblioteka odbywa się podczas kilkudniowego wyjazdu, podczas którego docieramy do miejsc, gdzie Żywa Biblioteka nie była jeszcze organizowana. Należy skompletować księgozbiór i wynająć autobus. Każdego dnia Żywa Biblioteka odbywa się wtedy w innej miejscowości, w której mamy partnera lokalnego, pomagającego nam w kwestiach organizacyjnych i promocyjnych.

Korzyści: możliwość dotarcia do różnych odbiorców/czyń [np. w małych miejscowościach], zaktywizowanie lokalnych społeczności, włączenie do projektu lokalnych partnerów i Żywych Książek, przeszkolenie lokalnych organizatorów/ek, rozpowszechnienie informacji o Żywej Bibliotece w miejscach, gdzie

Zagrożenia: duże koszty; wymaga dużego zaangażowania, perfekcyjnej organizacji i komunikacji z partnerami lokalnymi, do których mobilna Żywa Biblioteka będzie przyjeżdżać; wymagana jest kilkudniowa dyspozycyjność ze strony Żywych Książek, bibliotekarzy/ek i lokalnych partnerów; logistyka i organizacja zaplecza sanitarnego; nieznanostwo środowiska lokalnego [warto mieć w zespole lub na miejscu osobę, która je zna]; mobilna

nie jest ona znana.

Żywa Biblioteka ma stały zespół Żywych Książek i nie jest dostosowana do potrzeb danej społeczności w zakresie lokalnie występujących stereotypów; może być postrzegana jako inicjatywa z zewnątrz, która niewiele ma wspólnego z realnymi problemami danej społeczności.

Bez względu na to, gdzie zdecydujemy się zorganizować Żywą Bibliotekę, musimy pamiętać o pozyskaniu zgody właściciela/ki danej przestrzeni – kierownika/czki, dyrektora/ki instytucji lub szkoły, właściciela/ki lokalu prywatnego, organizatorów/ek festiwalu, władz miasta itp.

Należy umówić się na spotkanie i przedstawić nasz pomysł oraz rolę potencjalnego partnera. W celu pokazania projektu możemy stworzyć prezentację lub skorzystać z jednego z filmów dostępnych na kanale YouTube Żywa Biblioteka Polska, które przybliżą naszym partnerom istotę projektu. Najlepiej, aby spisać warunki współpracy z gospodarzem miejsca, gdzie będzie odbywać się Żywa Biblioteka, wraz z zakresem obowiązków każdej ze stron.

Każda Żywa Biblioteka, niezależnie od swojej formy, powinna być różnorodna pod względem doboru Żywych Książek [niedopuszczalne jest wykluczanie Żywych Książek pod naciskiem mediów czy partnerów, a także organizowanie Żywych Bibliotek tematycznych np. tylko z jedną grupą mniejszościową]. W miejscu realizacji wydarzenia powinien zostać również zachowany podział przestrzeni istniejący w tradycyjnej bibliotece: lada wypożyczeń, wyodrębniona przestrzeń na półkę z Żywymi Książkami, czytelnia - miejsce do rozmów z Żywymi Książkami.

Odbiorcy/czynie czyli Czytelnicy/czki Żywej Biblioteki

Żywa Biblioteka skierowana jest do wszystkich osób, które chcą skonfrontować swoje wyobrażenia na temat grup, co do których istnieją stereotypy i uprzedzenia, zachodzi dyskryminacja i wykluczenie. Żywa Biblioteka odbywa się na zasadach dobrowolności uczestnictwa, jest również bezpłatna, zarówno dla odbiorców/czyń, jak i dla Żywych Książek. Każdy czytelnik/czka powinien/na zapoznać się z regulaminem oraz katalogiem Żywych Książek. To czytelnik/czka, a nie organizator/ka Żywej Biblioteki decyduje o tym, którą Żywą Książkę wypożyczy. W Żywej Bibliotece mogą brać udział osoby w każdym wieku, choć przyjęło się, by dzieci wypożyczały Żywe Książki za zgodą lub w obecności rodziców/opiekunów.

Żywa Biblioteka zakłada, że każdej osobie, również Żywej Książce i organizatorowi/ce Żywej Biblioteki zdarza się myśleć stereotypowo a rozmowa z kimś, kto pokaże swoją perspektywę, może nas tylko wzbogacić, pomóc w budo-

waniu zrozumienia, empatii i współczucia.

Jako organizatorzy/ki czasami możemy spotkać się z zarzutem, że Żywa Biblioteka trafia tylko do osób otwartych i już przekonanych oraz że osoby, które mają naprawdę silne uprzedzenia nie przyjdą do Żywej Biblioteki. O ile rzeczywiście metodą Żywej Biblioteki nie da się przekonać do zmiany ludzi o skrajnych poglądach, o tyle z doświadczeń organizatorów/ek wynika, że do Żywej Biblioteki trafiają nie tylko osoby otwarte i pozytywnie nastawione do Żywych Książek. Pojawiają się również osoby wątpliwe, poszukujące wiedzy i niepewne swojego stanowiska wobec różnych tematów, sceptyczne, a nawet uprzedzone. Żywa Biblioteka nie jest skierowana do osób o skrajnych poglądach. Ronni Abergel, jeden z twórców metody Żywej Biblioteki, wyjaśnia: *Wyobraźmy sobie społeczeństwo: na dwóch krańcach stoi ekstremalna mniejszość, a w środku – zdecydowana większość. Tym, co powstrzymuje większość od pójścia w stronę radykalną, to ich wartości i opinie. Opinie te podlegają jednak naciskom – polityków, mediów, które starają się spolaryzować społeczeństwo dla własnych celów. Żywa Biblioteka jest tym, co mówi ludziom, którzy mają umiarkowane poglądy, że lepiej zostać pośrodku, i że każde ekstremum jest złe. Każdy, kto zarzuca Żywej Bibliotece, że nie działa, ponieważ nie przychodzą do niej ekstremiści, powinien się zastanowić, czy naprawdę chcemy, by ludzie o ekstremalnych poglądach przyszli do Żywej Biblioteki. Ekstremiści są ślepi i głusi na argumenty, nie są gotowi na dialog, nie są gotowi, by zobaczyć złożoność i wszystkie odcienie problemów.*

Duże znaczenie dla zdefiniowania grupy naszych czytelników/czek ma termin organizacji Żywej Biblioteki. Należy zwrócić uwagę dla jakiej grupy chcemy zorganizować wydarzenie. W przypadku np. nauczycieli/ek organizacja Żywej Biblioteki w dzień wolny od pracy może spotkać się z nikłym zainteresowaniem. Dobór czytelników/ek Żywej Biblioteki zależy również od formy i celu, jaki chcemy osiągnąć.

Żywe Książki - jak dobrać, znaleźć i przygotować?

Żywe Książki to esencja Żywej Biblioteki, a ich dobór może wpłynąć na całość wydarzenia, na jego odbiór przez czytelników/czki, lokalną społeczność, media. Dlatego ważne jest, żeby do tematu podejść poważnie i zarezerwować odpowiednią ilość czasu.

Nie każdy może zostać Żywą Książką. Nie każdy, kto jest „inny” powinien znaleźć się w Żywej Bibliotece. Nie każda osoba, która doświadcza uprzedzeń dobrze sprawdzi się w roli Żywej Książki. Jako organizatorzy/ki musimy pamiętać, że to my jesteśmy odpowiedzialni za dobór i przygotowanie Żywych Książek. Jeśli nie mamy do kogoś przekonania, nie bójmy się powiedzieć „nie”.

Pamiętajmy równocześnie, aby być świadomym własnych barier, ograniczeń, stereotypów i aby nie wpływały one na nasze decyzje przy doborze Żywych Książek. Aby uniknąć zawężania perspektywy warto, aby o liście Żywych Książek decydował zespół, złożony z osób koordynujących projekt i z partnerów.

Tworzenie mapy stereotypów

Tworzenie listy Żywych Książek należy zacząć od zidentyfikowania, jakie osoby i grupy w naszym mieście spotykają się ze stereotypami i są stygmatyzowane. Można to zrobić poprzez burzę pomysłów i zadanie sobie pytań:

- Jakie stereotypy występują najczęściej w mojej społeczności?
- Kto ma największe problemy z akceptacją w grupie?
- Jakie nastroje społeczne panują w mojej społeczności?
- Jakie grupy są pokazywane przez lokalne media i w jaki sposób?

Tworzenie mapy stereotypów można również przeprowadzić poprzez wyodrębnienie kilku kategorii, które będziemy uzupełniać. Mogą nimi być np. zdrowie, pochodzenie, płeć, język, sprawność psycho-ruchowa, wyznanie lub jego brak, etniczność, narodowość, kolor skóry, orientacja seksualna, status społeczny, wiek, styl życia, wygląd, zawód, praktyki odżywiania etc. Wypisujemy te kategorie w nagłówkach kolumn, a następnie do każdej kategorii przypisujemy wszystkie osoby, co do których istnieją stereotypy i uprzedzenia. Bądźmy otwarci i szczerzy w tej dyskusji, nie zamykajmy się na trudne tematy. Nie myślimy o przeszkodach i problemach z dotarciem do odpowiednich osób, ani nie martwmy się, że znajdzie się ich na naszej liście zbyt wiele. Nie zaczynamy również planowania listy Żywych Książek od sprawdzenia, kogo znamy i kogo będzie nam łatwo pozyskać.

Lista Żywych Książek - nasz księgozbiór

Po takiej analizie powstaje wstępna lista Żywych Książek, które mogą wziąć udział w wydarzeniu. Jeśli wydaje nam się ona za długa, zdecydujemy się wybrać z każdej kategorii od jednej do trzech osób. Aby Żywa Biblioteka miała minimalną różnorodność, powinno się w niej znaleźć przynajmniej pięć Żywych Książek.

Pomocnicze pytania, które pomogą Ci określić, ile Żywych Książek trzeba zaprosić, to na przykład:

- Jakim miejscem dysponuję? Ile stanowisk do rozmów jestem w stanie zorganizować tak, aby osoby rozmawiające miały komfortowe warunki?
- Jak długo będzie trwała Żywa Biblioteka? [Jeśli wydarzenie jest kilku-

dniowe, możesz potrzebować kilku osób reprezentujących ten sam tytuł, gdyż angażowanie jednej osoby na kilka dni może być dla niej zbyt obciążające]

- Jak dużo mam czasu, aby zorganizować i przygotować Żywe Książki?

Należy zakładać, że aby pozyskać i przygotować 10-15 Żywych Książek będziesz potrzebować ok. 2 miesiące, w zależności od Twoich kontaktów i zasobów.

Pamiętajmy, aby zadbać o równowagę między liczbą Żywych Książek w każdej z kategorii i aby żadna z nich nie dominowała. Dopiero kiedy mamy ustaloną listę Żywych Książek i mamy pewność, że tytuły korespondują z autentycznymi problemami w naszym mieście i kraju, możemy pomyśleć o poszukiwaniu konkretnych osób, które zostaną Żywymi Książkami.

Zwróćmy również uwagę, że Żywą Książką nie może zostać osoba, której działalność ma charakter:

- misyjny
- niezgodny z prawem
- sprzeczny z celami Żywej Biblioteki
- polityczny
- komercyjny
- niebezpieczny dla zdrowia

Osoba, która zostanie Żywą Książką, musi być pełnoletnia i mieć właściwy dystans do tej części swojej tożsamości, z powodu której jest stygmatyzowana. Określając ją tytuł, powinien wskazywać, że dana osoba zamknęła już pewien etap swojego życia, pogodziła się z nim i może o nim opowiadać, w sposób nie obciążający emocjonalnie, np. Były Więzień, Osoba, która wyszła z uzależnienia, Były Neofaszysta.

W poszukiwaniu Żywych Książek pomocne będzie przygotowanie ogólnych informacji o projekcie, które wyślemy do instytucji i organizacji, mogących nam pomóc w znalezieniu odpowiednich osób. Są nimi przede wszystkim organizacje pozarządowe zajmujące się konkretnymi grupami [np. Stowarzyszenia LGBTQ, Polski Związek Głuchych, Stowarzyszenie Anonimowych Alkoholików, Stowarzyszenie Asystentów Romskich], a także instytucje takie jak: muzeum, centra kulturalne, gminy żydowskie, konsulaty etc. Współpraca z profesjonalistami/kami z organizacji pozarządowych czy innych instytucji, ma kilka zalet. Przede wszystkim zyskujemy pewność, że osoby wytypowane przez organizację/instytucję nie są przypadkowe i że są oswojone z sytuacją, kiedy opowiadają o swojej tożsamości, ponieważ prawdopodobnie prowadziły

już tego typu działania. Na stronie sieci www.zywabibliotekapolska.pl można znaleźć wyszukiwarkę organizacji, które zadeklarowały wsparcie organizatorów/ki w poszukiwaniu Żywych Książek.

Kilkuletnią praktyką są również tzw. „wypożyczenia międzybiblioteczne” czyli zaproszenie Żywej Książki z Żywej Biblioteki z innego miasta. O ile warto czasami skorzystać z takiej pomocy, zwłaszcza w przypadku Żywych Książek, których udział wiązałby się z ryzykiem utraty anonimowości w środowisku lokalnym i przykrymi konsekwencjami, o tyle odradzamy bazowanie jedynie na tej formie rekrutacji Żywych Książek. Pozyskiwanie Żywych Książek bezpośrednio w miejscu odbywania się Żywej Biblioteki ma wiele korzyści:

- więcej instytucji i organizacji dowiaduje się o projekcie – zyskujemy partnerów, ich zasoby oraz nowe kanały promocji;
- lokalne Żywe Książki najlepiej znają problemy danej społeczności i są w stanie w autentyczny sposób mówić o trudnościach, z którymi się spotykają;
- udział lokalnych Żywych Książek pokazuje czytelnikom/czkom, że takie osoby naprawdę mieszkają w ich społeczności, że nie są to osoby obce;
- Żywe Książki i instytucje/organizacje z nimi związane zaproszą na wydarzenia swoich znajomych i sympatyków, co podniesie frekwencję.

Pierwszym etapem jest więc wysłanie informacji o projekcie z propozycją współpracy w zakresie pozyskania osoby do roli Żywej Książki [mailowo lub tradycyjną pocztą] do organizacji, która może nam w tym pomóc. Najczęściej od takiej organizacji/instytucji otrzymamy informację o konkretnej osobie, z którą możemy się skontaktować. Warto mieć wtedy przygotowany drugi pakiet informacji skierowany do kandydata/ki na Żywą Książkę, który będzie zawierał podstawowe informacje o projekcie oraz formularz zgłoszeniowy [do pobrania ze strony www.zywabibliotekapolska.pl]. Na tym etapie ważne jest, aby dana osoba wiedziała, że jest na razie kandydatem/ką na Żywą Książkę i że musi przejść kilka etapów, zanim rozstrzygnie się, czy zostanie zaakceptowana w tej roli. Ten jasny komunikat jest istotny, ponieważ jeśli na dalszym etapie stwierdzimy, że konkretna osoba nie może zostać Żywą Książką – unikniemy rozczarowania i zawiedzionych oczekiwań. Po otrzymaniu wypełnionego formularza zgłoszenia umawiamy się na indywidualne spotkanie, podczas którego oceniamy, czy dana osoba dobrze sprawdzi się w roli Żywej Książki. Chodzi tutaj przede wszystkim o sprawdzenie, czy osoba ta dobrze rozumie charakter projektu, zna jego cele i je podziela, czy jest komunikatywna, czy jest gotowa na rozmowę o swojej tożsamości i doświadczeniach.

Dopiero po rozmowie z daną osobą decydujemy czy może ona zostać Żywą

Pytania, które możemy zadać podczas spotkania z Żywą Książką:

- Dlaczego chcesz wziąć udział w Żywej Bibliotece?
- Jakie według Ciebie są cele Żywej Biblioteki?
- Czy zmagasz się z jakimś stereotypem?
- Opisz sytuację, w której ktoś Cię dyskryminował lub kiedy doświadczyłeś/aś uprzedzeń ze względu na swoją tożsamość.
- Podaj przykład najbardziej frustrujących pytań, z którymi się spotykasz? Co robisz i jak odpowiadasz, kiedy padają takie pytania?
- Czy są pytania, na które nie chciałbyś/abyś odpowiadać? Dlaczego?
- Co zrobisz, jeśli ktoś zada pytanie, na które nie chciałbyś/abyś odpowiadać?
- Co zrobiłbyś/abyś w przypadku agresji słownej lub fizycznej podczas Żywej Biblioteki?
- Czy lubisz mówić o sobie? Czy umiesz słuchać?
- Czy znasz inne osoby z grupy, do której należysz?
- Czy masz jakieś wątpliwości w związku z Żywą Biblioteką?
- Przeczytam Ci teraz listę Żywych Książek, które zaprosiliśmy do Żywej Biblioteki. Powiedz proszę, czy znasz te osoby, czy spotkasz się z nimi po raz pierwszy? Czy uważasz, że wszystkie z nich powinny znaleźć się na tej liście? Czy jest wśród nich ktoś, z kim się nie zgadzasz lub obok kogo nie chciałbyś/abyś usiąść czy podać ręki?
- Jakie są Twoje oczekiwania w stosunku do Żywej Biblioteki i nas jako organizatorów/ek?

Książką. Bądźmy przygotowani, że czasami trzeba będzie odmówić uczestnictwa w projekcie z różnych względów. Musimy kierować się tutaj własnym wycuciem i doświadczeniem. W razie wątpliwości warto skonsultować się z zespołem projektowym i partnerami. Pamiętajmy, że jeśli czujemy, że dana osoba ma lęki związane z udziałem w projekcie, nie czuje się pewnie, aby opowiadać o swojej tożsamości, albo masz wątpliwości co do jej motywacji – powinieneś/naś zrezygnować z jej udziału. Można wtedy zaprosić taką osobę do udziału w roli wolontariusza/ki lub czytelnika/czki, poznać ją bliżej i być może zaprosić do roli Żywej Książki w następnej edycji. Zwróćmy uwagę również na to, że Żywa Książka musi być osobą otwartą, pozbawioną uprzedzeń wobec innych Żywych Książek – jeśli dana osoba nie czuje się dobrze w towarzystwie pozostałych osób biorących udział w projekcie – lepiej aby nie dołączała do zespołu. Decyzja o zostaniu Żywą Książką musi być w pełni suwerenna, dlatego nigdy nie nakłaniajmy do udziału w projekcie. Przekażmy rzetelną i pełną wiedzę o wydarzeniu, poinformujemy o wszystkich szczegółach – czasie trwania, miejscu, przerwach, kwestiach związanych z wyżywieniem. Opiszmy również, jak rozwiążemy kwestię ewentualnych tłumaczeń i wypożyczeń grupowych – dowiedzmy się, czy dana osoba zgadza się na rozmowy z więcej niż jedną osobą. Zapytajmy również, czy chętnie udzieli ewentualnego wywiadu i czy można jej robić zdjęcia.

Jeśli już wybrałeś/aś swoje Żywe Książki, to jeszcze nie koniec. Żywa Książka może wycofać się tuż przed Żywą Biblioteką lub nawet w trakcie, może się przestraszyć i poczuć się niepewnie lub zachorować. Warto się przygotować na taką ewentualność. Czasami, gdy temat Żywej Książki jest szczególnie ważny, warto pozyskać dwie osoby, które będą miały ten sam tytuł. W razie wycofania się jednej z nich, nadal mamy drugą, natomiast jeśli obie wezmą udział w projekcie – będzie łatwiej sprostac dużemu zainteresowaniu czytelników/czek.

Mając ostateczną listę osób wybranych do roli Żywych Książek, zaczynamy wspólnie z każdym/ą z nich pracować nad jego/jej tytułem i opisem, tak zwanym prologiem.

Tytuł

Tytuł Żywej Książki nadawany jest przez organizatora/kę Żywej Biblioteki w porozumieniu z daną Żywą Książką i powinien być związany ze stereotypem, który tej Żywej Książki dotyczy, np. Muzułmanin, Lesbijka, Osoba ciemnoskóra, Żydówka, Trzeźwy Alkoholik, Osoba chora na schizofrenię. Język określający Żywą Książkę musi być językiem wrażliwym i nie stygmatyzującym. Starajmy się więc, aby używać takich określeń, które będą poszerzać świadomość wszystkich osób biorących udział w projekcie. Niedopuszczalne jest stosowanie języka stygmatyzującego, nawet jeśli Żywa Książka nie czuje się nim

obrażona lub traktuje swój tytuł jako prowokację. Jeśli mamy wątpliwości, jak określić daną osobę, porozmawiajmy z nią o tym, a jeśli nadal nie jesteśmy pewni – skontaktujmy się z organizacją działającą na rzecz osób, których dana kwestia dotyczy. Ważne jest, aby nasza Żywa Książka miała pełne przekonanie co do swojego tytułu i go akceptowała.

Czasami zdarza się, że dana osoba może reprezentować podwójny tytuł – jest np. weganą i Żydówką. Jeśli te dwa aspekty tożsamości, występując razem, tworzą całość, co do której zachodzi stereotypizacja, wtedy możemy te tytuły scalić w jedną Żywą Książkę, np. Nastoletnia samotna matka [połączenie tytułów Nastoletnia matka i Samotna matka]. Natomiast jeśli są to dwa elementy tożsamości, które razem nie stanowią o przedmiocie uprzedzeń, wtedy dana

fot. Šimon Horák

osoba ma dwa osobne tytuły i może być wypożyczana na rozmowę, jak w podanym wcześniej przykładzie, raz jako weganica, a raz jako Żydówka. Warto zwrócić uwagę, by przy obsłudze wypożyczeń zawsze zaznaczyć, w jakim charakterze osoba o podwójnym tytule jest wypożyczana, aby nie fałszować wyników wypożyczeń. W takiej sytuacji należy zaznaczyć, że jeden z tytułów jest w wypożyczeniu, a drugi na przerwie.

Warto pomyśleć również o udziale Żywej Książki o tytule “Organizator/ka Ży-

wej Biblioteki” w roli podręcznika, która chętnym osobom będzie mogła odpowiedzieć na wszystkie pytania związane z organizacją Żywej Biblioteki.

Czasami Żywe Książki sugerują bardziej metaforyczne podejście do tematu i chcą, aby ich tytuł brzmiał bardziej zachęcająco i tajemniczo. Pamiętajmy jednak, że tytuł Żywej Książki powinien jasno odwoływać się do powodu, dla którego dana osoba znalazła się w Żywej Bibliotece, tak, aby czytelnik/czka od razu mogli odpowiedzieć sobie na pytanie: Czy rozmawiałem/am już z taką osobą? Jakie są moje pierwsze skojarzenia, kiedy widzę ten tytuł? Miejscem, gdzie Żywa Książka może użyć podtytułu i wyrazić stosunek do swojego tytułu jest prolog.

Prolog

Prolog jest wstępem, zaproszeniem do przeczytania Żywej Książki. Początkowo w prologu była umieszczona lista stereotypów wiążąca się z danym tytułem. Jednak w 2009 w Polsce zmieniła się jego formuła [w niektórych krajach pozostano przy pierwotnej wersji] i obecnie prolog jest pisany przez Żywą Książkę i jest jednym z etapów jej przygotowania się do udziału w projekcie. To często pierwszy moment, kiedy dana osoba ma szansę zastanowić się, co myśli o konkretnym fragmencie swojej tożsamości. Prolog powinien być krótki [maksymalnie pół strony] i zachęcać do rozmowy, ponieważ będzie jedyną informacją, jaką o Żywej Książce otrzymają czytelnicy/czki przychodzący do Żywej Biblioteki.

Katalog

Gotowe prologi naszych Żywych Książek wraz ze spisem tytułów Żywych Książek, które będzie można wypożyczyć na rozmowy, zbieramy razem w formie katalogu [może to być segregator z kartkami, może być forma książkowa, drukowana]. Wzór katalogu, z którego można skorzystać znajduje się na stronie www.zywabibliotekapolska.pl.

Katalog jest najważniejszym narzędziem promocji, gdyż nic tak nie przyciąga czytelników/czek jak historie Żywych Książek. Jeśli spodziewamy się dużej liczby osób na wydarzeniu, postarajmy się przygotować co najmniej 6-10 egzemplarzy katalogu. Czytelnicy/czki potrzebują czasu, aby go przejrzeć i spokojnie poczytać. Warto pomyśleć o skróconej wersji katalogu, którą uczestnicy/czki będą mogli/ły wziąć do domu i podzielić się nim ze znajomymi. Jeśli spodziewamy się międzynarodowej grupy uczestników/czek, katalog i prologi powinny być dostępne również w języku obcym, np. angielskim. W katalogu powinniśmy zaznaczyć, które Żywe Książki można wypożyczyć bez tłumacza/ki [słownika]. Opcjonalnie zaznaczamy również, w jakich językach można wy-

pożyczyć na rozmowę konkretną Żywą Książkę.

Szkolenie przygotowawcze dla Żywych Książek i wolontariuszy/ek

Ostatnim etapem przygotowania Żywych Książek jest wspólne spotkanie, na którym Żywe Książki, zespół organizatorów/ek, wolontariusze/ki i bibliotekarze/ki mogą się poznać, porozmawiać o celach projektu, rozwiązać wątpliwości Żywych Książek, omówić kwestie logistyczne i organizacyjne [przerwy, posiłki, relacje z mediami, kwestie bezpieczeństwa]. Spotkanie powinno mieć miejsce ok. 2 tygodnie przed Żywą Biblioteką w godzinach popołudniowych lub podczas weekendu, aby jak najwięcej osób zaangażowanych w projekt mogło wziąć w nim udział. Tematy, które warto poruszyć podczas takiego spotkania to: przyczyny i cele realizowania Żywej Biblioteki, szczegółowe omówienie jej funkcjonowania, zapoznanie się z regulaminem wypożyczeń oraz

fot. Centrum Dialogu im. M. Edelmana

omówienie praw i obowiązków Żywej Książki. Przykładowy program takiego szkolenia można znaleźć na stronie www.zywabibliotekapolska.pl.

W trakcie szkolenia dla Żywych Książek powinni również być obecni bibliotekarze/ki i wolontariusze/ki. Ważne jest, aby cały zespół poznał swoje imiona i aby Żywe Książki poczuły się swobodnie i bezpiecznie. Z potrzebami Żywych Książek powinni zapoznać się przede wszystkim wolontariusze/ki, ponieważ ich głównym zadaniem będzie opieka i czuwanie nad dobrym samopoczuciem Żywych Książek, sugerowanie przerw, rozmowy między wypożyczeniami, dbanie o posiłki zgodne ze zgłoszoną dietą. Możemy poprosić Żywe Książki o specjalnych potrzebach [np. osoby z niepełnosprawnościami] o krótkie szkolenie dla wolontariuszy/ek z podstawowych zasad wsparcia np. osoby niewidomej czy osoby na wózku.

Rolą organizatora/ki jest również przygotowanie bibliotekarzy/ek do obsługi Żywej Biblioteki. Należy przeszkolić ich przede wszystkim w zakresie metody Żywej Biblioteki. Każda osoba, która jest zaangażowana w projekt powinna znać jego historię, podstawowe zasady i wartości, znać prologi Żywych Książek i być w stanie zwięźle i atrakcyjnie opowiedzieć o projekcie. Rolą bibliotekarzy/ek będzie również zachęcanie czytelników/czek do wypożyczenia mniej popularnych Żywych Książek, muszą więc poznać te osoby bliżej.

Ważne są również aspekty techniczne – należy przeszkolić bibliotekarzy/ki z oprogramowania do wypożyczania Żywych Książek [oprogramowanie jest dostępne na www.zywabibliotekapolska.pl], ze sposobów rejestracji czytelników/ek, a także z postępowania w trudnych sytuacjach, takich jak: odmowa wypożyczenia Żywej Książki osobie pod wpływem alkoholu, brak zgody na dołączenie do projektu osoby, która spontanicznie chciałaby zostać Żywą Książką nie została do tego przygotowana; przerwanie i zakończenie rozmowy jeśli czytelnik/czka jest nieprzyjemna dla Żywych Książek.

Warto wspólnie przećwiczyć cały proces wypożyczania Żywej Książki, również te potencjalnie trudne sytuacje, a potem omówić odegrane scenki.

Bibliotekarze/ki są wizytówką projektu i od spotkania z nimi zależy czy dana osoba poczuje się na tyle bezpiecznie, żeby zdecydować się na udział w Żywej Bibliotece. Obsługa prowadzona przez bibliotekarzy/ki powinna być sprawna i profesjonalna, jak w prawdziwej bibliotece. Warto zadbać o to, by przejście czytelnika/czki do czytelnicy było jak najbardziej płynne i nie potęgowało stresu związanego z nową sytuacją.

Rola Żywej Książki

Osoby, które zostają Żywymi Książkami są zwykle członkami/iniami organizacji pozarządowych związanych z ich grupą, gmin wyznaniowych, ośrodków pomocy, wolontariuszami/kami etc. Znają dobrze sytuację grupy, której są przedstawicielami/kami, jej problemy i nastawienie z jakim grupa spotyka się na co dzień w swojej społeczności lokalnej. Zwykle mogą podać przykłady nietolerancji z własnego doświadczenia lub z historii bliskich im osób. Nie zawsze są to sytuacje skrajnej dyskryminacji czy agresji. Zawsze jednak są prawdziwe. Osoby będące Żywymi Książkami, decydując się na udział w projekcie, wykazują się odwagą i determinacją. W ramach projektu zgadzają się zredukować swoją tożsamość do jednego z jej aspektów, jak np. narodowość czy orientacja seksualna.

Zadaniem Żywych Książek są spotkania z nieznanymi osobami, które mogą zadawać trudne pytania odnośnie ich życia. Do nich należy szczerą i uczciwą odpowiedź. Muszą również pamiętać, że występują w roli przedstawiciela/ki, stając się w ten sposób ambasadorami/kami swojej grupy. Jednak z drugiej strony, Żywa Książka powinna umieć uświadomić czytelnikowi/czce, że jest ona tylko jednym z wielu przykładów, nie jest wzorem, czy modelem i że doświadczenia innych osób z jej grupy mogą być odmienne.

Oto przykładowa lista tytułów Żywych Książek, które uczestniczą w Żywych Bibliotekach. Nie traktuj jej jednak jako zamkniętej ani wyczerpującej, ale bardziej jako podpowiedź, kogo możesz zaprosić do swojej Żywej Biblioteki: Amerykanin/ka, Arab/ka, Ateista/ka, Były/a bezdomny/a, Były/a osadzony/a, Osoba transseksualna, Osoba na wózku, Feminista/ka, Osoba niewidząca, Osoba niesłysząca, Osoba ciemnoskóra, Muzułmanin/ka, Katolik/czka, Cyganka/Romka/Rom, Rodzic dziecka niepełnosprawnego, Rosjanin/ka, Niemiec/ka, Trzeźwiejący/a Alkoholik/czka, Uchodźca/czyni, Wychowanek/ka domu dziecka, Zakonnik/ca, Żyd/ówka.

Pamiętaj, że Żywa Książka podczas Żywej Biblioteki musi czuć się dobrze. Do Ciebie należy dopilnowanie, żeby tak było - zadbaj o miejsce i intymność. Zapytaj czy można robić jej zdjęcia, jeżeli się nie zgodzi – pamiętaj o tym i dopilnuj, by media nie miały do niej dostępu. Pomocni w tym będą wolontariusze/ki, którzy mogą dbać o Żywą Książkę, przynosić napoje, przypominać o przerwie. Pamiętaj, że to Żywa Książka określa granice rozmowy – w każdej chwili może przerwać i poprosić Cię o interwencję. Twoją rolą jest słuchać i reagować. Jeżeli któraś z Żywych Książek jest obcojęzyczna, organizator/ka powinien zadbać o obecność słownika, aby mógł być obecny podczas rozmowy z czytelnikiem/czką, a także podczas kontaktów z pozostałymi Żywymi Książkami na półce. To samo dotyczy rozmów z osobami niesłyszącymi – organizator/ka

musi zapewnić udział tłumacza/ki języka migowego. Osoba niepełnosprawna może również przybyć ze swoim opiekunem lub w przypadku osób niewidomych - z psem przewodnikiem. Zwracaj uwagę na szczegóły, nie bój się dopytywać. Zadbaj o wszystkich uczestników/czki, aby nikogo nie wykluczać.

Warto rozmawiać z Żywymi Książkami również pomiędzy wypożyczeniami. Czasami osoby mają potrzebę poruszyć pewne kwestie i dać upust emocjom. W niektórych Żywych Bibliotekach obecny jest psycholog, dostępny zarówno dla Żywych Książek, jak i dla czytelników/czek, którzy przyszli na Żywą Bibliotekę i nie są zainteresowani rozmową z Żywą Książką, chcą jedynie porozmawiać o sobie i swoim życiu. Psycholog, w roli wolontariusza/ki może być odpowiednią osobą, by delikatnie wytłumaczyć, że celem Żywej Biblioteki nie jest terapia.

fot. Šimon Horák

Po zakończeniu Żywej Biblioteki nie zostawiaj Żywej Książki samej z jej emocjami - rozmowy z czytelnikiem/czką bywają wyczerpujące zarówno fizycznie, jak i psychicznie. Warto zorganizować wspólne wyjście tuż po zakończeniu Żywej Biblioteki oraz spotkać się z Żywą Książką po jakimś czasie od za-

kończenia projektu. Omówienie tematu pomoże Żywej Książce uporządkować swoje emocje i przemyślenia. Bezpośrednio na zakończenie Żywej Biblioteki warto przygotować ankietę ewaluacyjną dla Żywych Książek. Pomoże Ci to na etapie podsumowań i pozwoli lepiej zrealizować następne edycje. Przykładowe pytania, które możesz zadać Żywej Książce:

- Czy opis Twojej Żywej Książki był odpowiedni?
- Czy miałeś/aś wsparcie w organizatorach/kach? Czego zabrakło?
- Czy miejsce wydarzenia było odpowiednie? Czy wystarczyło czasu na rozmowę?
- Czy uważasz, że Czytelnicy/czki się czegoś nauczyli? Jeśli tak to czego?
- Czy Ty się czegoś nauczyłeś/aś? Jeśli tak to czego?
- Jakie było najtrudniejsze pytanie?
- Jakie pytanie padało najczęściej?
- Czy masz jakieś uwagi i porady co do przyszłych edycji?
- Czy chciałbyś/ałabyś jeszcze wziąć udział w Żywej Bibliotece?

Zasadą jest, że Żywe Książki są wolontariuszami/kami i nie pobierają wynagrodzenia za czas poświęcony na uczestnictwo w Żywej Bibliotece. Warto jednak pomyśleć o jakimś podziękowaniu dla nich [jak i dla wszystkich partnerów wydarzenia]. W miarę możliwości należy również przeznaczyć środki na zwrot kosztów przejazdu Żywej Książki, jeśli jest spoza naszej miejscowości.

Może zdarzyć się tak, że z niektórymi Żywymi Książkami będziemy musieli zakończyć współpracę. Powody mogą być różne:

- sygnał od czytelnika/czki [poprzez ankietę ewaluacyjną], że Żywa Książka forsuje swoje poglądy;
- agresywne i nieprzyjemne zachowanie wobec czytelników/czek lub innych Żywych Książek;
- trudność w dzieleniu się bolesnymi doświadczeniami z własnego życia;
- konieczność wprowadzenia nowych tytułów przy jednoczesnym ograniczeniu ilości Żywych Książek, np. ze względu na przestrzeń;
- rezygnacja Żywej Książki z udziału w projekcie;
- zbyt długie zaangażowanie Żywej Książki w projekt [brak spontaniczności w odpowiedziach, zmęczenie powtarzającymi się pytaniami].

Jeśli mamy wątpliwości co do Żywej Książki i jej motywacji, możemy poprosić zaufaną osobę o wypożyczenie jej na rozmowę, aby zweryfikować nasze obawy.

Pożegnanie z Żywą Książką nigdy nie jest łatwe, ponieważ trudno nam będzie

oddzielić naszą sympatię od dobra, celu i zasad projektu, którymi musimy się kierować. Łagodnym wyjściem z sytuacji może być zaproponowanie zaangażowania byleż Żywej Książki w projekt, ale np. w roli bibliotekarza/ki lub słownika.

Wszyscy organizatorzy/ki Żywej Biblioteki podkreślają, że więź, jaka łączy ich z Żywymi Książkami jest wyjątkowa. Dlatego warto włożyć wysiłek w znalezienie odpowiednich osób i nie zrażać się niepowodzeniami. Pamiętaj – każda z Twoich Żywych Książek została wydana tylko w jednym egzemplarzu, dlatego dbaj o nią i nie pozwól na worywanie kartek.

Organizacja Żywej Biblioteki

1. **Formowanie zespołu - określenie celów, wartości, zasad funkcjonowania**
2. **Poszukiwanie partnerów**
3. **Analiza sytuacji lokalnej i tworzenie listy tytułów, poszukiwanie i przygotowanie Żywych Książek**
4. **Wybór czasu i miejsca**
5. **Rejestracja Żywej Biblioteki**
6. **Opracowanie budżetu i pozyskanie środków**
7. **Promocja wydarzenia**
8. **Logistyka**
9. **Bezpieczeństwo**
10. **Żywa Biblioteka - wydarzenie**
11. **Dokumentacja projektu**
12. **Ewaluacja**

Każda Żywa Biblioteka jest inna i niepowtarzalna ze względu na zespół i Żywe Książki, które ją tworzą. Jednak, jak każda podobna inicjatywa edukacyjna, Żywa Biblioteka jako projekt opiera się o dość uniwersalny schemat zarządzania projektem, który postaramy się przedstawić i omówić.

Z naszych doświadczeń wynika, że przygotowanie Żywej Biblioteki trwa około pół roku jeśli organizuje się ją po raz pierwszy. W przypadku kolejnych edycji zajmuje to ok. 2-3 miesiące, w zależności od zasobów, kontaktów i formy Żywej Biblioteki. Całość organizacji projektu można podzielić na dwanaście etapów. Wiele z tych elementów jest realizowanych w tym samym czasie.

Pierwszym krokiem do organizacji Żywej Biblioteki jest decyzja konkretnych osób, że w danym miejscu i czasie chcą zorganizować Żywą Bibliotekę.

1. Formowanie zespołu - określenie celów, wartości, zasad funkcjonowania

Na początku warto zastanowić się, kto będzie realizował projekt. Z naszych doświadczeń wynika, że najlepiej sprawdza się zespół 3-4 osobowy, gdzie odpowiedzialności są podzielone na:

- ogólną koordynację i kwestie merytoryczne projektu,
- promocję,
- poszukiwanie i przygotowanie Żywych Książek,
- wydarzenia towarzyszące [warsztaty, dyskusje, wystawy, konkursy] i logistykę projektu.

Zespół może korzystać z pomocy wolontariuszy/ki, którzy zostaną włączeni na etapie promocji lub szkolenia przygotowawczego. Wszystkie osoby, które wezmą udział w projekcie należy przeszkolić. Podczas samego wydarzenia mogą być nam pomocne również osoby w roli słowników, czyli tłumaczy/ek, które będą obecne przy rozmowach.

Zadania najlepiej podzielić według umiejętności i zainteresowań członków/iń grupy realizującej projekt. Pamiętajcie też o ustaleniu sposobu podejmowania decyzji w zespole, informowania się o wykonanych zadaniach i kontrolowaniu działań. Komunikujcie się ze sobą na bieżąco, jeśli któraś z osób ma problem ze swoim zadaniem i nie jest w stanie terminowo się z niego wywiązać, najlepiej od razu o tym uprzedzić i wspólnie znaleźć rozwiązanie. Nie każdy może poświęcić Żywej Bibliotece cały swój czas. Większość osób, zwłaszcza wolontariusze/ki, zadania związane z organizowaniem Żywej Biblioteki będzie wykonywać w czasie wolnym. Tym bardziej zespół powinien składać się z osób zaufanych i zaangażowanych w projekt. Zespół Żywej Biblioteki musi na sobie polegać i cały czas się wspierać.

Zanim rozpoczniemy pracę nad przygotowaniem Żywej Biblioteki ważne jest, aby każdy znał i tak samo rozumiał jej cel. Każda z osób realizujących projekt musi zadać sobie pytanie o to, jaki ma stosunek do wartości projektu, takich jak różnorodność, prawa człowieka i otwartość. Ważne jest, aby nasze stanowisko było w tej kwestii ugruntowane, gdyż może się zdarzyć, że projekt napotka trudności i osoby go realizujące będą musiały bronić Żywej Biblioteki. Jeśli nie będziemy absolutnie przekonani co do celu i wartości projektu, zabraknie nam siły i motywacji do jego realizacji. Staniemy się również bardziej podatni na presję społeczną [np. aby wykluczyć jakąś Żywą Książkę z projektu] i naciski mediów. Jeśli przy bliższym poznaniu projektu czujemy, że nie jest to metoda dla nas, że jakieś jej aspekty kłócą się z naszymi wartościami i światopoglądem – zrezygnujemy z jego realizacji i znajdziemy taką formę edukacyjną, która będzie nam w pełni odpowiadać.

Ważne jest, aby od początku włączyć w przygotowania osoby pracujące w miejscu, gdzie będzie odbywało się przedsięwzięcie [np. osoby z biblioteki, szkoły, domu kultury], ale jedynie w takim zakresie, w jakim chcą być zaangażowane. Zbyt wiele spotkań i informacji może być męczące dla osób, które nie zarządzają projektem bezpośrednio. Informujemy się jednak o kluczowych etapach projektu.

Niezależnie od tego, jak liczny i różnorodny będzie nasz zespół, odpowiedzialność za projekt i jego jakość, spoczywa na głównym/jej organizatorze/ce.

2. Nawiązywanie partnerstw

Zespół Żywej Biblioteki mogą tworzyć znajomi, pracownicy/czki jednej organizacji lub grupa, utworzona poprzez partnerstwa z innymi instytucjami – każda z organizacji będzie miała wtedy swojego reprezentanta/kę. Warto wtedy zadbać o jasne określenie ról oraz sposobu reprezentowania projektu i poszczególnych partnerów, aby uniknąć nieporozumień. Zazwyczaj, mimo realizowania Żywej Biblioteki w partnerstwie, bezpośredni/a organizator/ka i inicjator/ka projektu zachowuje niezależność i realizuje cele Żywej Biblioteki. Niedopuszczalne jest, aby partnerzy ingerowali w przebieg Żywej Biblioteki, np. poprzez naciski na wykluczenie jakiejś Żywej Książki.

Żywa Biblioteka może mieć różną skalę i nie zawsze potrzebne będzie wsparcie innych instytucji i nawiązywanie partnerstw. Jeśli jednak planujecie samodzielną Żywą Bibliotekę [patrz *Elementy Żywej Biblioteki*], warto pomyśleć o współpracy. Wiele Żywych Bibliotek w Polsce to przykłady partnerstw organizacji pozarządowych, instytucji publicznych i niezależnych wolontariuszy/ek, a także biznesu. Taka współpraca daje większą szansę na zdobycie środków, pozyskanie Żywych Książek i zainteresowanie mediów.

Ważne jest, aby pamiętać, że organizator/ka Żywej Biblioteki nie może podejmować współpracy, ani Żywa Biblioteka nie może być finansowana przez organizację, których cele są sprzeczne z celami i wartościami Żywej Biblioteki.

Przed podjęciem współpracy warto przygotować umowę partnerską, która dokładnie określi zakres i terminy działań wszystkich stron.

Partnerami wydarzenia mogą być również patroni honorowi i medialni. Aby uzyskać patronaty należy wystosować pisma do władz lokalnych i mediów, w których wyjaśnimy na czym polega projekt i jakiego wsparcia oczekujemy. Patronaty można pozyskać na szczeblu lokalnym, krajowym i międzynarodowym, a wsparcie autorytetów może nam pomóc w promowaniu wydarzenia i podwyższeniu jego rangi. Trzeba jednak wziąć pod uwagę, że procedura pozyskiwania patronatów może zająć sporo czasu, a jeśli chcemy informację o wsparciu umieścić na materiałach do wydruku, o patronaty musimy postarać się odpowiednio wcześniej; warto na to zarezerwować minimum trzy tygodnie.

3. Analiza i tworzenie listy tytułów, poszukiwanie i przygotowanie Żywych Książek

Analiza problemów lokalnych i tworzenie listy tytułów Żywych Książek, poszukiwanie, rekrutacja Żywych Książek oraz szkolenie dla Żywych Książek zostały szczegółowo omówione w części *Elementy Żywej Biblioteki*.

4. Wybór czasu i miejsca

Ważnym momentem przygotowań jest wybór odpowiedniego miejsca i czasu realizacji projektu. Miejsce powinno być dostępne, często odwiedzane, przyjazne i komfortowe dla Żywych Książek i czytelników/czek. Przy wyborze należy pamiętać o zapewnieniu intymności rozmówcom/czyniom i dostępności dla osób niepełnosprawnych. Pomiędzy stolikami, przy których będą odbywały się rozmowy należy zachować odpowiednią przestrzeń, aby można było prowadzić swobodną rozmowę. Nawet najpiękniejsza lokalizacja, jeśli znajduje się w miejscu mało uczęszczanym, nie zapewni nam frekwencji. Z drugiej strony miejsca dość często uczęszczane, które jednak nie nastrajają do spokojnej, refleksyjnej rozmowy np. centra handlowe, mogą również być nietrafionym wyborem. Naturalną i jednocześnie neutralną przestrzenią wydaje się być biblioteka, musimy mieć jednak świadomość, że do biblioteki przychodzi określony profil czytelników/czek i powinniśmy przemyśleć, czy uda nam się zrealizować z nimi nasz cel. Warto przemyśleć, czy dane miejsce powinno podczas trwania Żywej Biblioteki realizować swoją działalność [np. biblioteka podczas Żywej Biblioteki nadal prowadzi wypożyczenia książek i mediów]. Ma to swoje plusy, jak np. pozyskanie spontanicznych odbiorców, ale też minusy

– mniejsza przestrzeń i obniżenie komfortu rozmów. Wybór miejsca powinien być więc zawsze dostosowany do grupy docelowej.

Musimy również określić datę i godziny trwania Żywej Biblioteki. Jest to decyzja bardzo indywidualna przy każdej Żywej Bibliotece. Powinniśmy przede wszystkim brać pod uwagę, czy wybrany termin i godziny odpowiadają grupie docelowej. Dotychczas praktykowane były przede wszystkim Żywe Biblioteki jednodniowe i dwudniowe oraz kilkugodzinne. Każda z opcji ma swoje plusy i minusy. Z naszych doświadczeń wynika, że w przypadku Żywej Biblioteki jednodniowej uczestnicy/czki chętniej biorą udział w wydarzeniu, jeśli reklamujemy akcję “dziś i tylko teraz”. Żywym Książkom łatwiej jest poświęcić jeden dzień niż dwa dni i zazwyczaj nie trzeba organizować dwóch osób do roli danej Żywej Książki. Jednodniowa Żywa Biblioteka wiąże się również z niższymi kosztami [jeden komplet koszulek dla Żywych Książek, jeden posiłek, jeden dzień wynajmu namiotu czy przestrzeni]. Z drugiej strony wysiłek organizacyjny i promocyjny jest podobny jak w przypadku dwudniowej Żywej Biblioteki, a osoby, które dowiedziały się w mediach lub od znajomych o akcji, nie mają

fot. Dorota Küntzel

możliwości wzięcia w niej udziału w kolejnym dniu. W przypadku wydarzeń dwudniowych czy kilkudniowych musimy zadbać o dużą liczbę wolontariuszy/ek, Żywych Książek i ustalić grafik dostępności. Jeśli organizujemy Żywą Bibliotekę podczas festiwalu, każdy powinien mieć przerwy i móc skorzystać również z oferty koncertowej. Decyzja co do długości trwania nie jest więc łatwa, ale warto przemyśleć wszystkie za i przeciw, dostosowując ten wybór zarówno do grupy docelowej jak i do Żywych Książek. Pamiętajmy, że wiele z nich pracuje i znacznie łatwiej będzie im się włączyć w Żywą Bibliotekę, jeśli nie będą musiały brać urlopu.

Odradzamy natomiast organizowanie samodzielnych Żywych Bibliotek, które trwają krócej niż trzy godziny, ponieważ rezultaty są niewspółmierne do wysiłku włożonego w organizację wydarzenia.

5. Rejestracja Żywej Biblioteki

Każda Żywa Biblioteka na świecie musi być zarejestrowana przez Human Library Organization. W Polsce odbywa się to przez pośrednictwo sieci Żywa Biblioteka Polska. Kiedy mamy już określoną datę i miejsce wydarzenia, a także listę Żywych Książek, które chcemy pozyskać, wypełniamy formularz zgłoszenia naszej Żywej Biblioteki dostępny na stronie www.zywabibliotekapolska.pl najpóźniej na miesiąc przed wydarzeniem.

Następnie Żywa Biblioteka Polska umieszcza planowaną Żywą Bibliotekę w kalendarzu w zakładce „Wydarzenia” i wysyła zbiorczą informację do Human Library Organization o planowanych w najbliższym czasie Żywych Bibliotekach.

Każdy/a organizator/ka Żywej Biblioteki w Polsce może liczyć na wsparcie sieci Żywa Biblioteka Polska. Odbywa się ono poprzez: szkolenia, konsultacje, mentoring, udostępnianie zasobów sieci, takich jak szablony plakatów, kart czytelnicznych, ankiet ewaluacyjnych, zgłoszeń dla Żywych Książek, regulaminu wypożyczeń, oprogramowania do obsługi Żywej Biblioteki, wyszukiwarki organizacji, które mogą pomóc w dotarciu do Żywych Książek. Zasoby są dostępne dla wszystkich osób, które organizując Żywą Bibliotekę, spełniają standardy i zasady wyznaczone przez twórców metody Żywej Biblioteki – Human Library Organization. Żywa Biblioteka Polska jest punktem kontaktowym Human Library Organization w Polsce, uprawnionym do przeprowadzania szkoleń dla organizatorów/rek Żywej Biblioteki i monitoringu metody w Polsce.

Wydarzenie Żywej Biblioteki trzeba zgłosić każdorazowo, natomiast można również zgłosić swoją Żywą Bibliotekę do dołączenia do sieci Żywych Bibliotek. Takie Żywe Biblioteki zrzeszone w sieci, są umieszczone na stronie www.zywabibliotekapolska.pl.

zywabibliotekapolska.pl w zakładce „Organizatorzy/ki”. Jeśli chcesz zorganizować Żywą Bibliotekę w swojej miejscowości, sprawdź najpierw, czy Żywa Biblioteka nie była już u Ciebie organizowana. Jeśli tak – nawiąż kontakt z organizatorami/kami i zaplanujcie wspólne działania. Pamiętajmy, że w przypadku działań z zakresu ochrony praw człowieka nie ma konkurencji, a im więcej osób chce działać na rzecz różnorodności, tym większą mamy szansę zrealizować wspólne cele. Dlatego wspierajmy się nawzajem i poszerzajmy swoje zespoły o osoby, które zainteresują się metodą Żywej Biblioteki.

6. Opracowanie budżetu i pozyskanie środków

Kiedy już znaleźliśmy Żywe Książki chętne do współpracy, zajmujemy się przygotowaniem katalogu, kart czytelniczych, ankiet ewaluacyjnych dla czytelników/czek i Żywych Książek, opracowaniem regulaminu. Wiąże się z tym wydatki, a więc musimy zaplanować budżet projektu.

Wysokość budżetu powinna być dostosowana do rodzaju Żywej Biblioteki, jaką planujemy zorganizować. Inny będzie budżet Żywej Biblioteki, która odbywa się jako samodzielne wydarzenie w dużym mieście, a inny w przypadku organizowania jej w szkole. Ważne, aby pamiętać, że odpowiednio przygotowana zawsze może odnieść sukces i że należy mieć na względzie przede wszystkim jej jakość. Profesjonalny design, koszulki i gadżety to tylko dodatki do tego, co najważniejsze – do rozmów z Żywymi Książkami.

Z doświadczeń organizatorów/ek wynika, że podstawowe kategorie wydatków, o których trzeba pomyśleć, kiedy organizujemy Żywą Bibliotekę jako samodzielne wydarzenie to:

- koszty promocji [np. strona internetowa, projekty i wydruk materiałów];
- koszt wyżywienia Żywych Książek, wolontariuszy/ek i zespołu – jeśli Żywa Biblioteka trwa cały dzień, warto zapewnić ciepły posiłek, napoje, przekąski;
- koszt wynajęcia przestrzeni i/lub namiotu, stolików, krzeseł;
- koszty transportu lub zwrot kosztów podróży i noclegu dla Żywych Książek, jeśli przyjeżdżają z innego miasta;
- koszty administracyjne [za koordynację projektu można pobierać wynagrodzenie, jeśli np. uda nam się pozyskać środki z grantu];
- koszty obsługi księgowej.

Zwróćmy jednak uwagę, że nie wszystkie z tych kategorii pojawią się w przypadku każdego wydarzenia, a także, że większość z nich można pokryć dzięki współpracy ze sponsorami. Realizowanie wydarzeń z ich pomocą wymaga czasu i wprawy, ale posiada dodatkowe plusy, takie jak promowanie lokalnych przedsiębiorców/czyń, rozpowszechnianie informacji o Żywej Bibliotece, kon-

solidacja społeczności.

Jeśli wśród znajomych nie macie grafika – wolontariusza/ki lub czasu na przygotowanie identyfikacji wizualnej projektu, możecie skorzystać z gotowych wzorów plakatów, kart czytelniczych i innych materiałów, dostępnych na www.zywabibliotekapolska.pl. Zostały one zaprojektowane zarówno w wersji kolorowej, jak i czarno-białej do ekonomicznego wydruku. Nie jest niezbędne również tworzenie nowego logo – każda zarejestrowana przez sieć Żywa Biblioteka może korzystać z logo „Żywa Biblioteka” dostępnego w zasobach strony.

W przypadku, gdy planujemy organizowanie Żywych Bibliotek cyklicznie, warto myśleć długofalowo i tworzyć materiały, które możemy wykorzystywać wielokrotnie – np. jeśli tworzymy baner na wydarzenie, to najlepiej, by był on bez daty [ewentualnie możemy dokleić naklejkę z datą]. Jeśli akurat w danym momencie mamy większy budżet – możemy wyprodukować na zapas materiały, które są uniwersalne: koszulki dla Żywych Książek, karty czytelnicze i informatory na temat projektu. Plakaty z poprzednich edycji wydarzenia możemy przerobić na torebki prezentowe, których potem użyjemy rozdając upominki naszym Żywym Książkom czy czytelnikom/czkom. Popularną ostatnio „ściankę”, na tle której Żywe Książki i czytelnicy/czki mogą sobie robić zdjęcia, można stworzyć samodzielnie, kupując płótno i wykonując szablon, a następnie za pomocą sprayu umieścić logo na płótnie. Karty czytelnicze mogą być laminowane, wtedy możemy używać ich wielokrotnie. Chcąc stosować materiały przez dłuższy czas, należy przemyśleć kolorystykę projektu i logo tak, żeby były uniwersalne, a tym samym zwiększały rozpoznawalność projektu.

W promocji liczy się przede wszystkim kreatywność i zaangażowanie osób, które potrafią niewielkim kosztem przygotować atrakcyjne środki promocji. Jeśli chcemy mieć jednak promocję z prawdziwego zdarzenia, warto zgłosić się do agencji reklamowej z propozycją długofalowej współpracy. Może uda nam się dotrzeć do lokalnego przedsiębiorcy/czyni, który chciałby się zaangażować w działania na rzecz różnorodnego społeczeństwa i zgodzi się stworzyć identyfikację wizualną projektu za niewielką opłatą.

Popularnym sposobem na pokrycie kosztów związanych z Żywą Biblioteką jest również pozyskiwanie dotacji i grantów z różnych programów. Źródła finansowania, z których dotychczas korzystali organizatorzy/ki Żywych Bibliotek to:

Europejska Fundacja Młodzieży przy Radzie Europy,
Program Młodzież w Działaniu,
Erasmus +,
Konkursy organizowane przez Wydział Kultury, Wydział Spraw Społecznych

Urzędu Miasta,
 Dotacje od firm w ramach Społecznej Odpowiedzialności Biznesu,
 Budżet Obywatelski,
 Centrum Handlowe,
 Inicjatywa Lokalna,
 GLOBAL PLACE: Global Partnership for Learning, Acting, Creating and Educating,
 Budżet profilaktyki uzależnień,
 Konkursy Urzędu Marszałkowskiego,
 Fundusz Inicjatyw Obywatelskich,
 Program Obywatele dla Demokracji z Funduszy EOG,
 Ambasada Królestwa Niderlandów.

7. Promocja wydarzenia

Sukces naszej Żywej Biblioteki to nie tylko dobra organizacja, ale również opracowanie odpowiedniej promocji i dotarcie z informacją o wydarzeniu do naszych odbiorców/czyń. Obok poszukiwań i przygotowania Żywych Książek, promocja jest jednym z najbardziej czasochłonnych elementów realizacji projektu. Jej skala i zasięg zależy od kilku czynników, m.in. naszych możliwości finansowych, tego czy realizujemy Żywą Bibliotekę jako samodzielne wydarzenie czy w ramach innej, większej imprezy, która zapewni nam reklamę, od czasu i miejsca realizacji, a także innych wydarzeń, które odbywają się w tym samym czasie w naszym mieście i od tego czy łatwo pozyskamy wsparcie mediów.

Na początku przygotowujemy treść do plakatów, ulotek i informacji prasowych. Warto założyć fan page na portalu społecznościowym albo poprosić o dostęp do istniejącego profilu Żywej Biblioteki w naszym mieście. Najtańszym kanałem promocyjnym są portale społecznościowe, dzięki którym możemy dotrzeć do dużej grupy odbiorców/czyń. Pamiętajmy jednak, że nie każdy z naszej grupy docelowej z nich korzysta. Aby pozyskać duże grono sympatyków, aktywność na profilu należy rozpocząć ok. 6 miesięcy przed wydarzeniem. Na fan page możemy proponować ciekawe artykuły, zdjęcia, konkursy – wszystko co przyciągnie ludzi na nasz profil, a w konsekwencji na samą Żywą Bibliotekę. Niektóre Żywe Biblioteki mają również własną stronę internetową i warto rozważyć jej stworzenie, jeśli planujemy, że projekt będzie odbywał się cyklicznie. Dobrym sposobem promocji są również różnego rodzaju warsztaty, happeningi, spotkania, dyskusje, które są organizowane bezpośrednio przed lub podczas trwania Żywej Biblioteki. Chętne osoby, po zakończeniu warsztatów, mogą zostać i wziąć udział w Żywej Bibliotece.

W zależności od naszych potrzeb i możliwości finansowych możemy wyprodukować: spot reklamowy, plakaty, billboardy, city-lighty, pocztówki, ulotki,

zakładki do książek, banery, gadzety, koszulki i upominki dla Żywych Książek i wolontariuszy/ek, słowników oraz inne materiały promocyjne. Istotnym narzędziem promocji jest sam katalog, czyli historie Żywych Książek. Jeśli mamy możliwość wydrukowania go w wielu egzemplarzach, albo w skróconej wersji, warto zostawić kilka sztuk w bibliotekach, szkołach, kawiarniach.

Dużą rolę w promocji wydarzenia odgrywają również media, które interesują się takimi wydarzeniami i nieodpłatnie umieszczają informację o Żywej Bibliotece. Warto nawiązać współpracę z lokalną gazetą czy radiem i podpisać umowę patronacką. Wtedy mamy pewność, że projekt będzie promowany zgodnie z naszymi ustaleniami. Pamiętajmy, by poinformować o innych mediach, z którymi współpracujemy – zdarza się, że stacje radiowe czy telewizyjne nie chcą firmować tego samego wydarzenia, co konkurencja.

Jeśli podczas wydarzenia odwiedzi nas telewizja, radio lub prasa, warto wręczyć im wydrukowaną informację o projekcie. Minimalizujemy wtedy ryzyko popełnienia błędów w relacjonowaniu wydarzenia. Pamiętajmy, że kontakty do Żywych Książek możemy przekazać wyłącznie za ich wcześniejszą zgodą. Poinformujemy media również o tym, które osoby nie chcą być fotografowane, a które chętnie udzielą wywiadu. Najlepiej ustalić to z Żywymi Książkami wcześniej, np. podczas szkolenia przygotowawczego.

Poprośmy dziennikarza/kę o informację, kiedy i gdzie ukaże się artykuł lub zostanie wyemitowany program i nagramy go. Zbieramy wszystkie wycinki prasowe do dokumentacji projektu. Mogą być one bardzo pomocne przy organizacji kolejnych edycji.

Bardzo efektywną formą promocji są również działania wolontariuszy/ek, któ-

fol. Dorota Küntzel

rzy zapraszają przechodniów do udziału w Żywej Bibliotece. Muszą być to osoby, które dobrze czują się w tej roli, potrafią kompetentnie, z uśmiechem i cierpliwością odpowiadać na pytania związane z projektem. Wolontariusze/ki powinni mieć przy sobie katalog. W razie dużego zainteresowania Żywą Biblioteką, wolontariusze/ki stojący bezpośrednio przed biblioteką/namiotem/szkołą przejmują również część zadań bibliotekarzy/ek jak pomoc w wybraniu Żywej Książki, aby zapobiec tworzeniu się kolejki przy ladzie wypożyczeń.

Z wieloletnich doświadczeń wynika, że najbardziej sprawdza się reklama szepetana, dlatego warto dbać o jakość Żywej Biblioteki. Osoba, która będzie zadawalona z nie tylko z rozmowy z Żywą Książką, ale z całego pobytu w Żywej Bibliotece, chętnie poleci to wydarzenie swoim znajomym.

8. Logistyka wydarzenia

Logistyka Żywej Biblioteki obejmuje zarówno działania przed projektem [zakupy, wydruk i odbiór plakatów, zapewnienie dojazdu Żywym Książkom – jeśli są spoza naszego miasta lub wymagają transportu etc.] jak i podczas samego

fot. Izabela Kocharczyk

wydarzenia [przygotowanie przestrzeni do rozmów, zapewnienie ważnych materiałów, jak: katalog, karty czytelnicze, lista uczestników, ankiety ewaluacyjne, wyżywienie dla Żywych Książek i wolontariuszy/ek, przygotowanie sprzętu z oprogramowaniem do obsługi Żywej Biblioteki, upominki dla Żywych Książek]. Do zadań osoby odpowiedzialnej za logistykę projektu należy również zapewnienie każdej Żywej Książce posiłku zgodnie z jej dietą, a także uwzględnienie potrzeb osób niepełnosprawnych. Istotne jest, aby logistyką zajmowała się osoba, która dobrze czuje się w takiej roli i potrafi skoordynować kilka spraw jednocześnie.

9. Bezpieczeństwo

Żywa Biblioteka jest dla niektórych osób projektem kontrowersyjnym. Jako organizatorzy/ki musimy zdawać sobie sprawę z tego, że szerzenie idei praw człowieka i dialogu to dla niektórych tematy drażliwe. Zobowiązuje nas to do zapewnienia bezpieczeństwa Żywym Książkom i innym osobom, które uczestniczą w projekcie. Jednocześnie musimy zaznaczyć, że od kiedy Żywa Biblioteka pojawiła się w Polsce, nie spotkaliśmy się z żadnym przypadkiem agresji fizycznej wobec Żywych Książek. Zdarzały się emocjonalne dyskusje i agresywne, nieprzyjemne słowa, jednak nigdy nie została przekroczona granica nietykalności Żywej Książki.

Ważne jest, aby podczas szkolenia przygotowawczego dla Żywych Książek i wolontariuszy/ek porozmawiać otwarcie o ewentualnych zagrożeniach i opracować sposób reagowania na nie. Mogą to być np: stały monitoring czytelników przez wolontariuszy/ki, prowadzenie rozmów przez najbardziej narażone Żywe Książki w pobliżu lady wypożyczeń, umówione hasło lub sygnał, przywołujące wolontariusza/kę do Żywej Książki. Najlepszym rozwiązaniem jest zgłoszenie Żywej Biblioteki w Komendzie Policji lub Straży Miejskiej z prośbą o objęcie wydarzenia nadzorem. Zwróćmy uwagę, by monitoring ten był jednak dyskretny i nie wprowadzał napiętej atmosfery. Chronimy również prywatność Żywych Książek, nigdy nie udostępniając ich danych i zdjęć osobom postronnym czy dziennikarzom/kom bez ich wiedzy. Jeśli zostaniemy zapytani o to, jaki tytuł nosi konkretna osoba [wskazana na żywo lub na zdjęciu] nie podajemy takiej informacji.

Jeśli pojawi się realne zagrożenie dla Żywej Biblioteki w formie pogroźek czy protestów na miejscu odbywania się wydarzenia, przede wszystkim zachowajmy spokój i nie dajmy się sprowokować. Spróbujmy spokojnie, ale stanowczo poprosić o wyjście z terenu Żywej Biblioteki. Jeśli protestujący zachowują się głośno i zakłócają przebieg wydarzenia, nie wdawajmy się w dyskusję, ale zadzwońmy po policję, wyjaśnimy sytuację i poprosimy o pomoc. Pamiętajmy wtedy przede wszystkim o udzieleniu wsparcia Żywym Książkom, które mogą

poczuć się zagrożone.

Konfrontacja z poglądami, które są przeciwne Żywej Bibliotece na pewno nie będzie dla nas łatwa. Jednak pamiętajmy, że to właśnie takie podejście stoi u źródła sensu organizowania Żywej Biblioteki, dlatego warto czerpać z takich doświadczeń siłę i motywację do dalszych działań.

10. Żywa Biblioteka - wydarzenie

Jeśli przeszliśmy wszystkie etapy organizacji, przygotowaliśmy i przeszkoliliśmy nasze Żywe Książki, wolontariuszy/ki oraz bibliotekarzy/ki, możemy przystąpić do przeprowadzenia Żywej Biblioteki.

Żywa Biblioteka przyjmuje formę wydarzenia, które może trwać od kilku godzin do kilku dni. Najbardziej popularne w Polsce są Żywe Biblioteki jednodniowe, które odbywają się w bibliotekach i innych instytucjach publicznych, ale również inne formy powoli zyskują popularność. Pewne miejsca są jednak stałe - typowa przestrzeń Żywej Biblioteki dzieli się na kilka elementów:

Lada wypożyczeń

Miejsce pierwszego kontaktu czytelnika/czki z Żywą Książką. W tym miejscu spotyka się z bibliotekarzami/kami, którzy służą pomocą i wyjaśniają, na czym polega projekt. Tutaj czytelnik/czka zapoznaje się z regulaminem wypożyczania i katalogiem Żywych Książek, które dostępne są w Żywej Bibliotece. Katalog to wykaz tytułów Żywych Książek wraz z krótkim opisem danej Żywej

Książki [prologiem]. Z reguły w Żywej Bibliotece można znaleźć kilka egzemplarzy katalogu, które są ogólnodostępne przy ladzie wypożyczeń. Pierwszą stroną katalogu jest często regulamin wypożyczeń, z którym czytelnik/czka powinien się zapoznać. Czytelnik/czka, który wyraża chęć udziału w projekcie, powinien wpisać się na listę uczestni-

fot. Norbert Bondziul

ków/czek i złożyć podpis, który jest jednoznaczny z zapoznaniem się z regulaminem. Dzięki rejestracji poprzez wpisanie na listę uczestników/ek, możemy zobaczyć, ile osób odwiedziło naszą Żywą Bibliotekę.

Czytelnik/czka po zdecydowaniu, z którą Żywą Książką chce porozmawiać, otrzymuje kartę czytelniczą i informuje bibliotekarza/kę o swoim wyborze. Bibliotekarz/ka, rejestruje wypożyczenie, najczęściej poprzez oprogramowanie do obsługi Żywej Biblioteki. Na karcie czytelniczej wpiswane jest imię czytelnika/czki [ewentualnie również nazwisko] oraz tytuły Żywych Książek, które czytelnik/czka wypożyczył. Po wydarzeniu czytelnik/czka zabiera kartę ze sobą. Bibliotekarz/ka jest łącznikiem pomiędzy czytelnikiem/czką i Żywą Książką – poznaje ich ze sobą i prowadzi do miejsca, w którym odbędzie się rozmowa. Jeśli podczas wydarzenia możemy liczyć na pomoc wolontariuszy/ek - oni mogą przejąć tę rolę.

Regułą jest, że rozmowa pomiędzy czytelnikiem/czką a Żywą Książką trwa 30 minut, jednak jest to ustalane indywidualnie przez organizatora/kę wydarzenia [nie powinien to być jednak czas krótszy niż 20 minut]. Upływającego czasu pilnują bibliotekarze/ki. Chwilę przed końcem rozmowy bibliotekarz/ka lub wolontariusz/ka podchodzi do rozmówców i dyskretnie informuje o tym, że czas się kończy. Istnieje możliwość przedłużenia wypożyczenia w przypadku zgody obu stron, pod warunkiem, że nie ma kolejki oczekujących na rozmowę z daną Żywą Książką. Ogólnie przyjętą zasadą jest indywidualna rozmowa z Żywą Książką. Jeśli jednak Żywa Książka wyrazi zgodę, możliwe jest wypożyczenie w większej grupie. Warunkiem koniecznym do przeprowadzenia rozmów w kilkusobowych grupach jest to, aby były to osoby, które się znają i które będą czuły się swobodnie zadając pytania.

Wypożyczenia Żywych Książek są rejestrowane przez bibliotekarzy/ki poprzez program komputerowy, który został stworzony na potrzeby Żywej Biblioteki. Oprogramowanie umożliwia również zliczanie ilości wypożyczeń dla każdej Żywej Książki i prowadzenie statystyk. Oprogramowanie jest dostępne dla organizatorów/ek zarejestrowanych w sieci Żywa Biblioteka Polska [każdy może się zarejestrować poprzez stronę www.zywabibliotekapolska.pl].

Po zakończeniu rozmowy czytelnik/czka proszony jest o poinformowanie bibliotekarza/ki o tym, że Żywa Książka jest już wolna i może wypożyczyć ją kolejny czytelnik/czka. Kiedy czytelnik/czka stwierdzi, że kończy swoją wizytę w Żywej Bibliotece, proszony jest o wypełnienie ankiety ewaluacyjnej, która pomoże organizatorom/kom w ulepszaniu formuły wydarzenia w kolejnych edycjach.

Dobłą praktyką jest, aby Żywa Książka miała do dyspozycji wolontariusza/kę

- opiekuna/kę, z którym ustala, kiedy chce wyjść na przerwę i z którym może porozmawiać o swoich odczuciach, pomiędzy wypożyczeniami.

Jeżeli jakaś Żywa Książka nie jest w ogóle wypożyczana, rolą bibliotekarzy/ek jest polecanie jej czytelnikom/czkom. Warto również uprzedzić Żywą Książkę, że takie sytuacje mogą się zdarzyć i zachęcić ją, aby w czasie oczekiwania na wypożyczenie, rozmawiała z innymi Żywymi Książkami.

Z mniej popularnymi Żywymi Książkami mogą rozmawiać również nasi wolontariusze/ki lub bibliotekarze/ki.

Czytelnia

Miejsce, w którym odbywają się rozmowy. Ważne jest, żeby zapewnić czytelnikom/czkom i Żywym Książkom komfort i sprzyjającą rozmowie atmosferę. Organizator/ka powinien zadbać przede wszystkim o wygodne miejsca do

fol. Dorota Küntzel

siedzenia. Ważne jest, aby rozmówcy nie przeszkadzali sobie nawzajem - stoliki i krzesła powinny być odpowiednio od siebie oddalone. W niektórych Żywych Bibliotekach każda Żywa Książka ma z góry przypisane miejsce, do którego każdorazowo podchodzi z czytelnikiem/czką. Decyzja, jak zorganizowanie czytelni należy do Was. Odradzamy jednak rozwiązanie, kiedy Żywa Książka siedzi przy stoliku i czeka na czytelnika/czkę. Nie ma wówczas możliwości rozmawiania z innymi Żywymi Książkami na półce.

Półka

Miejsce, w którym Żywe Książki spędzają czas, kiedy nie prowadzą rozmów. Organizator/ka powinien pomyśleć o zapewnieniu Żywym Książkom kawy, herbaty czy ciepłego posiłku, jeżeli wydarzenie trwa dłuższy czas. Należy pamiętać o potrzebach Żywych Książek, które mają prawo do przerw w wybranym przez siebie czasie. Dobrze jest, kiedy półka stanowi osobne pomieszczenie, do którego czytelnicy/czki nie mają dostępu.

Przestrzeń Żywej Biblioteki powinna być przyjazna zarówno dla czytelników/czek, jak i dla Żywych Książek. Pamiętajmy o tym, aby miejsce w którym od-

bywa się Żywa Biblioteka było dostępne dla osób z niepełnosprawnościami. Warto zadbać o kąciak dla osób z dziećmi, jak i pomyśleć o przestrzeni dla osób palących. Nie zapomnijmy o tym, aby dla wszystkich dostępna była toaleta. Warto zapytać również osoby reprezentujące różne wyznania religijne, czy chcą, aby zapewnić im miejsce do modlitwy i czy potrzebują w związku z tym przerwy o określonej godzinie.

11. Dokumentacja Żywej Biblioteki

Niezwykle ważnym elementem realizacji projektu, o którym często się zapomina jest dokumentowanie Żywej Biblioteki. Może ono przyjąć formę zdjęć, reportaży lub krótszych filmików, zbierania informacji prasowych, a także materiałów, które przygotowaliśmy: plakatów, ulotek, etc. Ważne są również dla nas informacje, które pozyskamy z analizy statystyk wygenerowanych przez oprogramowanie do obsługi Żywej Biblioteki. Dowiemy się z niego, które Żywe Książki były najbardziej popularne, które najmniej, ile wypożyczeń miały najbardziej oblegane tytuły, ile odbyło się rozmów etc. Te wszystkie informacje warto przechowywać, ponieważ mogą nam one posłużyć jako materiał do ewaluacji, ale także promocji następnym wydarzeń i pozyskania środków.

12. Ewaluacja

Po wydarzeniu konieczne jest przeprowadzenie ewaluacji projektu, aby sprawdzić, czy i w jakim stopniu udało nam się zrealizować zakładane cele. Ewaluacja uświadomi nam popełnione błędy, pozwoli przeanalizować, co zrobiliśmy dobrze i wyciągnąć wnioski na przyszłość. Podczas ewaluacji musimy przedyskutować, jakie szanse na przyszłość ma to wydarzenie i z jakimi zagrożeniami się wiąże.

Najczęściej przygotowuje się trzy rodzaje ewaluacji Żywej Biblioteki. Pierwsza z nich to podsumowanie ankiet ewaluacyjnych od czytelników/czek. Tworzymy z nich raport, który następnie udostępniamy publicznie na naszej stronie internetowej lub fan page'u. Przeprowadzamy również ewaluację ogólną projektu w gronie zespołu, bibliotekarzy/ek i wolontariuszy/ek oraz partnerów. Osobno przeprowadzamy również ewaluację strategii promocji.

Podsumowanie

Rezultaty projektu

Jak wynika z analiz ankiet ewaluacyjnych, które prowadzimy od kilku lat, aż 2/3 osób uczestniczących w Żywej Bibliotece deklaruje, że zmieniło na pozytywne postrzeganie grupy, którą reprezentuje Żywa Książka. Przeprowadzone wśród czytelników/czek ankiety świadczą również o tym, że nie tylko większość z nich zmieniła opinię na temat reprezentowanych w Żywej Bibliotece grup, ale chętniej będzie teraz reagowała na przejawy dyskryminacji. Nawet biorąc pod uwagę, że informacje te mają charakter deklaracyjny i nadal brakuje pogłębionych badań na temat rezultatów długofalowych oddziaływania projektu, to możemy być pewni, że Żywa Biblioteka realizuje swoje cele w bardzo znaczącym stopniu a świadomość skuteczności tej metody jest na pewno jednym z powodów jej rosnącej popularności.

Żywa Biblioteka jest projektem edukacyjnym z zakresu praw człowieka i różnorodności. Jej celem jest umożliwienie dwóm osobom bezpośredniego spotkania i konfrontacji stereotypów i uprzedzeń, jakie mamy wobec osób przynależących do różnych grup społecznych.

Żywa Biblioteka jest projektem mocno osadzonym w lokalnej rzeczywistości, dlatego każda Żywa Biblioteka jest inna i biorą w niej udział inne Żywe Książki.

Żywa Biblioteka jest projektem o dużym potencjale edukacyjnym, ale również projektem silnie oddziałującym na emocje. Ogromne znaczenie ma to, kogo

zaprosimy do udziału, zarówno po stronie Żywych Książek jak i czytelników/czek.

Żywa Biblioteka opiera się na przekonaniu, że każdy człowiek, również organizator/ka Żywej Biblioteki i Żywa Książka ma stereotypy, i że każdy może rozwijać większą świadomość tego, czym kieruje się w swoich osądach.

Jeżeli podzielasz cel Żywej Biblioteki..

Jeżeli jesteś gotowy/a poświęcić czas i zaangażowanie...

Jeżeli wierzysz, że jest to właściwa metoda, aby budować różnorodne społeczeństwo...

to nie myśl o przeszkodach, finansach i ogromie pracy. Znajdź ludzi chętnych do pomocy i po prostu zacznij. Nie zorientujesz się nawet, kiedy wszystko się poukłada a Ty rozpoczniesz wspaniałą przygodę.

Wszyscy organizatorzy i organizatorki Żywej Biblioteki w Polsce są gotowi, by Cię wspierać.

Do dzieła!

fot. Izabela Kochańczyk

Standardy organizowania Żywej Biblioteki w Polsce

Standardy zostały wypracowane przez sieć Żywych Bibliotek w Polsce podczas seminarium „Budowanie sieci Żywych Bibliotek w Polsce” w czerwcu 2014, zrealizowanego przez Stowarzyszenie Diversja, we współpracy z Human Library Organization

Standardy dotyczące celów Żywej Biblioteki:

Celami Żywej Biblioteki są:

Tworzenie przestrzeni dialogu i porozumienia.

Działanie na rzecz poszanowania praw człowieka.

Przekazywanie wiedzy i doświadczenia osób narażonych na dyskryminację, stereotypizację, uprzedzenia, wykluczenie.

Kształtowanie postaw otwartości i akceptacji wobec inności.

Standardy dotyczące organizacji Żywej Biblioteki:

Żywą Bibliotekę może organizować:

- Instytucja publiczna,
- Organizacja pozarządowa,
- Grupa nieformalna,
- Osoba indywidualna, która w całości akceptuje i realizuje cele Żywej Biblioteki [patrz: Cele Żywej Biblioteki].

Udział w Żywej Bibliotece jest bezpłatny.

Żywa Biblioteka nie jest nastawiona na zysk.

Żywa Biblioteka nie realizuje celów:

- politycznych,
- religijnych,
- ideologicznych,
- reklamowych/kommercyjnych,
- niezgodnych z prawem.

Organizację Żywej Biblioteki należy zarejestrować w sieci Żywa Biblioteka Polska poprzez www.zywabibliotekapolska.pl

Organizator Żywej Biblioteki ma obowiązek zapewnić równy dostęp do wydania w szczególności dla osób z niepełnosprawnością. Ponadto organizator dołoży wszelkich starań, by zapewnić wsparcie tłumacza.

Organizator ma zapewnić [fizyczne i psychiczne] bezpieczeństwo osób uczestniczących w wydarzeniu.

Żywa Biblioteka nie skupia się na wybranej grupie, a jest głosem całego społeczeństwa.

Organizator reprezentujący konkretną grupę mniejszościową jest zobowiązany zapewnić:

- równy udział innych mniejszości,
- różnorodność tematów.

Każdy organizator jest zobowiązany zapewnić różnorodność tytułów Żywych Książek odzwierciedlającą aktualne problemy społeczne.

Żywą Biblioteką nie są spotkania tematyczne z:

- ciekawym człowiekiem,
- jedną grupą mniejszościową.

Organizator Żywej Biblioteki nie może wykluczyć pod wpływem nacisków zewnętrznych żadnej Żywej Książki.

Standardy dotyczące współpracy podczas organizacji Żywej Biblioteki:

1. Współpraca między partnerami a organizatorami Żywej Biblioteki opiera się na zasadzie dobrej woli i zaufania.
2. We współpracy z partnerami organizator Żywej Biblioteki zachowuje niezależność i realizuje cele Żywej Biblioteki.
3. Organizator Żywej Biblioteki nie może podejmować współpracy, ani Żywa Biblioteka nie może być finansowana przez organizacje, których cele są sprzeczne z celami i wartościami Żywej Biblioteki.
4. Partnerzy nie mogą ingerować w przebieg i organizację Żywej Biblioteki.
5. Partnerzy nie są uprawnieni do reprezentowania organizatorów Żywej Biblioteki.
6. Partnerzy nie mogą działać na szkodę Żywej Biblioteki i jej uczestników.

Standardy Żywej Biblioteki dotyczące Żywych Książek:

1. Żywą Książką może zostać osoba pełnoletnia, mająca świadomość swojej roli w projekcie.
2. Cele i wartości Żywej Książki nie mogą być sprzeczne z celami Żywej Biblioteki.
3. Żywa Książka powinna być otwarta wobec innych Żywych Książek i czytelników, powinna cechować się komunikatywnością i uczciwością.
4. Tytuł Żywej Książki nadawany jest przez organizatora Żywej Biblioteki w porozumieniu z daną Żywą Książką i powinien być związany ze stereotypem, który tej Żywej Książki dotyczy. Język określający Żywą Książkę musi być językiem wrażliwym i nie stygmatyzującym.
5. Żywą Książkę określa się tytułem, ewentualnie z imieniem, natomiast pełne dane osobowe Żywej Książki są znane tylko organizatorom.
6. Żywa Książka ma prawo do poczucia komfortu i bezpieczeństwa, które powinien zapewnić organizator Żywej Biblioteki.
7. Żywą Książką może być osoba reprezentująca grupy mniejszościowe lub

narażona na wykluczenie, dyskryminację, stereotypy i uprzedzenia.

8. Żywa Książka nie może do niczego namawiać, prowadzić rekrutacji, ani narzucać swoich przekonań.

9. Żywa Książka prowadzi rozmowę w swoim imieniu jako indywidualnej osoby, ale powinna mieć świadomość problemów grupy, którą reprezentuje.

10. O wyborze Żywej Książki decyduje organizator w oparciu o idee i metodologię Żywej Biblioteki.

11. Żywe Książki nie pobierają wynagrodzenia za udział w projekcie.